

GAZETECİLİK VE HABERCİLİK

Derleyen: Sevda Alankus

Çiler Dursun

Ragıp Duran

İncilay Cangöz

Esra Arsan

Tuğrul Eryılmaz

Özcan Yurdalan

Mehmet Sucu

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 7
Habercinin Elkitabı Dizisi: 4
© IPS İletişim Vakfı
İkinci Baskı 2005
Birinci Baskı 2003

Faik Paşa Yokuşu No:4, K3, D: 8-9
34900, Beyoğlu, İstanbul
Tel: +90 212 251 1503 Faks: +90 212 251 1609
e-posta: bia@bianet.org
web sitesi: www.bianet.org

Baskı: Ser Matbaası
Merkezefendi Mahallesi, 4. zer
Sanayi Sitesi, Fazıl Paşa Cad. 16/26
Tel: (0212) 565 17 74
İstanbul

Bu kitap Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle yayınlanmaktadır. Burada dile getirilen görüşler IPS İletişim Vakfı'na aittir. Dolayısıyla hiçbir biçimde Avrupa Birliği'nin resmi görüşleri olarak değerlendirilemez.

İÇİNDEKİLER

İkinbi baskı için

V

BİA ve BİA eğitim çalışmaları üzerine

Sevda Alankus

15

Önsöz

Sevda Alankus

33

Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek

Çiler Dursun

69

Yurttaş gazeteciliği

Ragıp Duran

91

Yurttaş gazeteciliği ve yerel basın

İncilay Cangöz

107

Çatışma ve savaş dönemlerinde gazetecilik

Esra Arsan

125

Haber ve habercilik

Esra Arsan

137

Muhabirliğe kısa bir giriş

Tuğrul Eryılmaz

153

Haber fotoğrafçılığı

Özcan Yurdalan

169

Sayfa düzeni

Mehmet Sucu

183

Yazarlar

197

BİA yerel medya eğitim programları katılımcı listesi

203

İkinci baskı için

Bağımsız İletişim Ağı' nın (BİA) yerel gazeteci ve radyoculara yönelik olarak iki aşamada gerçekleştirdiği eğitim çalışmalarında yapılan sunuşlarla tartışmaların, atölye çalışmalarının ürünü olan ve 5 kitaptan oluşan Habercinin *Elkitabı* Dizisi'nin ilk baskısı, 2003 yılında yayınlandı. Kitaplar vakıf (IPS) yayını oldukları için dağıtımlarında ticari bir amaç güdülmedi. Türkiye'deki erişebildiğimiz bütün Üniversite kütüphaneleri ile İletişim Fakültesi öğretim üye ve görevlilerine, ayrıca eğitim çalışmalarımıza katılan ya da katılmayan bir çok yerel medya çalışanına ücretsiz olarak ulaştırıldı. Ayrıca, BİA'nın "bilgiyi ortaklaşa üretilen ve paylaşılması gereken bir değer" olarak görmesiyle tutarlı olarak, BİA'nın internet haber sitesi bianet'e de konularak (http://www.bianet.org/diger/bia_kitaplik.htm) arzu eden herkesin faydalanmasına sunuldu. Sonuçta tam da hedeflediğimiz gerçekleşti ve kitaplarımız geçtiğimiz iki yıl içerisinde iletişim fakültesi öğrencileriyle, yerel medya çalışan-

larının temel başvuru kaynağı haline geldi ve tükendi. Bu yüzden de bize yeni baskılarını yapma gereğini duyurdu.

Peki kitaplarımızın birinci baskılarının yayınlanmasından bu yana geçen zaman içinde neler oldu? Tam kitapları derleyerek, önsözlerini yazdığım sıralarda başlayan Irak'taki işgal, üçüncü yılına girdi ve işgale neden gösterilen kimyasal/nükleer silahlar asla bulunamadı. Saddam yakalandı ve büyük bir medya senaryosuyla saklandığı "delikten" çıkarılmış perişan haliyle ekranlarda ve gazetelerde defalarca gösterilen diktatörün sonradan—bir Amerikalı askerın ifadesiyle—aslında savaşarak ele geçirildiği anlaşıldı. Yine Amerikalı askerlerin bir yandan Iraklı sivil ve askerler üzerine işkence uygularken, diğer yandan ellerinde sigaraları ya da zafer işareti yaparak çekti-dikleri "hatıra" fotoğraflarının, önce internet sitelerinde, sonra da El-Cezire televizyonunu takiben bütün dünya basınında yayınlanması, Arap/İslam dünyasında infial yarattı.

Bu defa da yine internet aracılığıyla "Iraklı direnişçilerin" öyle ya da böyle işgalcilerle ilişkilendirip, kafalarını gövdelerinden ayırdıkları sivillerin görüntüleri dolaşıma sokuldu. Bu ikinciler nasıl kimileri üzerinde "olanları hakkediyor bu barbarlar" duygusunu yarattıysa, birinciler de işgal karşıtlarına olan desteği artırdı. Nitekim bu "hatıra" fotoğraflarından birisi yürütülen işgal karşıtı küresel mücadelenin sembolü haline geldi. Yine de dünya özellikle de ABD kamuoyunu kontrolündeki medya te-kelleri aracılığıyla yıllardır bu işgale hazırlamış olan Başkan George Bush ülkesindeki seçimleri ikinci kez kazandı. Irak Dünya Mahkemesi (WTI), Bush'u İstanbul'da gıyabında ve sembolik olarak yargıladı. Dünyadaki savaş karşıtları ilk defa bu kadar büyük ölçekli bir dayanışma ve eylemlilik içerisine girerek, küreselleşmenin sadece sermaye ve onun politik

çıkarlarının değil, ona karşı olanların da küreselleşmesi olduğunu gösterdiler. Bu karşı-örgütlenmeyi de büyük ölçüde internet ortamını kullanan “kendi-medyalarını” aracılığıyla gerçekleştirip, “ana akım” medyayı da, yaptıkları eylemleri “göstermek/duyurmak” zorunda bıraktılar.

Ancak Irak'taki sivil-asker ölümlerinin sayısı durmadı. Yaygın medya ve gözleri onda olanlar için, bu ölümler artık “güvenli” oturma odalarında büyük bir alışkanlıkla ve sorgulamadan seyrettikleri “öteki/uzak” ülkelerde gerçekleşen yüzlerce “kötü” haberden birisi haline gelmiş durumda. En azından televizyonlar bu “öteki” ülkelerden “teröristlerin”, neredeyse kapılarının dibinde gerçekleştirdikleri bir şiddet eylemini gösterene, böylelikle bu adaletsizlik içinde dünyadaki hiç bir yerin; evlerinin, işyerlerinin, her gün kullandıkları otobüslerin, metronun güvenli olmadığını duyurarak onları bir kaç gün sürece korkulara salana kadar.

Yani, dünya üzerinde tek-kutuplu bir egemenlik kurma mücadelesinin sembolü haline gelen İsrail'in işgallerine verilen destek ile Birinci Irak işgalinin arkasından aslında her yer “savaş yeri” haline gelmiş durumda; Endonezya'da dans için gittiğiniz bir diskotek, New York'taki işyeriniz, Kabil'deki her yer, İstanbul'da önünden geçtiğiniz bir konsolosluk ile banka binası, bitişiginde dükkanınızın bulunduğu bir Sinagog, Londra'da hep kullandığınız bir otobüs ile metro hattı. Ve “şiddet” neredeyse “medya” da orada, “beyaz sıradan insanın”, “yabancı/Müslüman/Doğulu/” düşmanlığını “yargısız infazlar” ile körüklemeye devam etmekte.

Bu arada devam edeyim, kitaplarımızın birinci baskısının doluşımında olduğu bu son üç yıl içerisinde, dünya—her birinde

yaygın medya ile alternatif medyanın gazetecilik sorumluluğu ve etiği açısından büyük sınavlar verdiği—başka büyük bir felaketle daha yüzleştii; şimdiye kadar karşılaşılan en büyük doğal afetlerden birisi tsunami, Hint Okyanusu'nda kıyısı olan ülkelerin haritalarını değiştirip, milyonlarca insanı yuttu. Her “kriz” ortaya çıktığında yapıldığı gibi, özellikle haber kanalları günlerce süren canlı yayına geçtiler. Ancak bu enformasyon bombardımanına rağmen hala kimse, ölenlerin ve kayıpların yaklaşık sayısını, ölümlerin kolayca telaffuz edilemeyecek rakamlara ulaşmasında bu ülkelerdeki yoksulluğun rolünü, ya da bir daha böyle felaket olursa nasıl hazırlanılmak gerektiğinden haberi değıil. Biliyorsunuz, “yoksulluk” medya için tek başına haber değeri taşıymıyor, yoksullar ancak yoksulluk nedeniyle — Türkiye'den örnek vereyim—“iç çamaşırları ve pijamalarıyla sık semtlerin plajlarını, parklarını doldurduklarında”, “kapkaççılık yaptıklarında”, “sabıkalı oldukları için dur emrine uymayarak, polis tarafından vurulduklarında” haber oluyorlar. Bu son üç yılda da aynısı oldu. Bir örnek de dünyadan; açlık nedeniyle ölümün eşliğindeki binlerce Afrikalı çocuk en son, bu defa internet üzerinden de canlı olarak izlenebilen ve yine yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlarla büyük bir eşgüdümle gerçekleştirilen Live Aid konserleri nedeniyle “haber” ve “yardım çağrılarına” konu oldular.

Türkiye'ye gelince; son üç yıl içerisinde, AK parti iktidarıyla birlikte yeni bir mecraya giren Batılılaşma macerası en sonunda Türkiye'nin AB'ye tam üyelik için pazarlıklara başlayıp başlayamayacağını anlaşılacağı bir güne; 3 Ekim 2005 tarihine kilitlendi. Diğer yandan bu satırlar yazılırken söz konusu tarihin Türkiye'ye ne getireceğı henüz bilinmemekle birlikte, neler getirdiğı biliniyor. Yıllardır en zor politik ve ekonomik koşullar-

da mücadeleler veren “demokratikleşme yanlıları” bir kez daha, kendi insanları istediği için değil, toplumsal bilinçaltımız haline gelen Batı’ya kendimizi beğendirmek için yapılan “demokratikleşme paketlerine” sevinmek durumunda kaldılar. Ancak bu defa, Batılıların “şark kurnazlığı” diyerek yutmayacakları bazı maddeler ve koşullarla güdükleştirilen demokratikleşme konularına, her zamankinden daha örgütlü olmak üzere müdahale ederek, başarılı da oldular. Böylece örneğin, bir tabu daha yıkıldı ve TRT haftanın belli gün ve saatlerinde uzun yıllardır Türk oldukları ve Türkçenin “bozulmuş” ağızını konuştukları söylenen Kürtler başta olmak üzere, diğer etnik dillerde yayıncılığa başladı. Görebildiğim kadarıyla da, ilk yayınların yarattığı heyecan geçtikten sonra, bu programlar sadece müziklerini, dillerini TV’den ve duymak isteyen ve de buna vakit bulabilenlerin kendilerine ayrılmış gün ve saatleri takip edebilmelerine izin vermeyecek bir koşuşturma içinde olmayanların izlediği, herhangi bir program haline geldiler. Şimdilerde yine AB tam üyeliğinin gereği olarak, ikinci bir tabu daha yıkılıyor, RTÜK, TRT dışında kalan özel radyo ve televizyon kanallarına farklı etnik dillerde yayın yapma imkanı verecek tüzük değişikliği için hazırlıklar yapıyor.

Türkiye’deki medya ortamıyla ilgili başka her şey ise bildiğiniz gibi; yaygın medya ortamı Uzan ve Dinç Bilgin gruplarının yarış dışı kalmalarının sonucunda artık sayıları daha da azalmış bir kaç grubun denetimi altında. Bu gruplar tarafından çıkarılmayan, gazeteler bu defa dağıtım tekeline takılabiliyorlar. Yıllardır adlarını ezberlediğiniz “medya starları” büyük transfer paralarıyla bir zamanlar hakkında söylemediklerini bırakmadıkları rakip grup televizyon/gazetelerine transfer oluyorlar, bu gazetelerin yeni muhabirleri ise ancak cep harçlığı

sayılabilecek paralarla, hiç bir gelecek güvenceleri olmadan, kendisinden büyük bir gazetede iş bulabilmiş olmanın “onuruy” yetinmesi beklenerek, haber peşinde koşuyorlar.

Bu koşullar altında seslerini duyuramayanların sesi olmak iddiasında ve medya pazarına ancak kıyasından tutunabilmiş gazeteler, yeni çıkmaya başlayan “Birgün” gazetesinin durumunda olduğu gibi ayakta durma mücadelesi veriyorlar, ya da bir kapanıp bir çıkan “Pazartesi” Dergisi ile “Buğday” Dergisinin yaptıkları gibi, çeşitli yaratıcılıklarla ve proje destekleriyle dayanmaya çalışıyorlar. Yani, “bizim medya” ya da sivil toplum medyası cephesinde de umut veren yeni bir gelişme yok. Benim Türkiye koşullarındaki durumları nedeniyle “sivil toplum medyası” sayarak, varlıklarını, güçlenmelerini, kaliteli ve etik ve politik olarak sorumlu habercilik yapmalarını çok önemsemiş yerel medyanın koşulları da daha iyiye gitmiş değil.

Bu koşullar altında BİA ne yaptı? İkinci bir AB destekli proje ile internet ortamındaki varlığını BİA² adıyla sürdürerek, ayakta kalmayı ve Türkiye medya ortamındaki önemli bir eksikliği “başka haber” duyma gereksinimini karşılamayı başardı. Dolayısıyla bir yandan gönüllü temsilcileri aracılığıyla yerellerin sesi olmaya devam ediyor, şu anda BİA'ya haber geçen ya da haberlerini veren çok sayıda kadar yerel medya kuruluşu var. Diğer yandan da, BİA², İstanbul'daki merkezi aracılığıyla yürütülmesini üstlendiği “Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı” başlıklı projenin de gereği olarak haber yapılmayanları, yapılsa bile sansasyonel gazeteciliğin haber üslubu içerisinde kaybolanları—kadınları, çocukları, azınlıkları, onlarla ilgili hak ihlallerini ve gazetecilik etiği ihlallerini haber yapmaya devam ediyor. Ayrıca artık BİA²'nin kazanımları üstüne yükseldiği 2000-2003 arasında gerçekleştir-

len BİA projesi zamanında yerel medya habercilerine yönelik olarak başlatılan, sonucunda da elinizdeki kitap dizisinin yayınlanmasına yol açan eğitim çalışmalarını da artık daha özgül bir amaç çerçevesinde sürdürüyor. BİA², bu defa eğitim kadrosunu aralarına yeni akademisyen ve gazetecileri katarak daha da zenginleştirdi ve üç ayaklı bir eğitim programını hayata geçirmek üzere yola çıktı.

Hak savunuculuğu yapan avukatlara yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim ile sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine yönelik olarak gerçekleştirilen ve onları hak ihlali takipleriyle medya ile ilişkileri konusunda güçlendirmeyi hedefleyen eğitimler tamamlandı. BİA²'nin genel olarak medyayı ve sorumluluğunu tartışmaya, etik ve politik olarak sorumlu gazeteciliği ve haberciliği yaygınlaştırmaya yönelik eğitim çalışmalarına ise kaldığı yerden devam ederek, yerel gazetecilerle eğitimleri bu defa "hak haberciliği" konusunu tartışmak ve deneyimlemek üzere bir araya getirdi. Projenin eğitim ayaklarının üçüncüsünü oluşturan bu eğitimin, birinci basamağı tamamlandı. BİA², bu ön-sözün yazıldığı sıralarda, ayağın ikinci ve üçüncü basamakların başlamasına yönelik hazırlıklarını tamamlıyor. Bu defa, özgül olarak kadın ve çocuk hakları haberciliği konusunda eğitim vermek üzere, yine 6 farklı bölgeye gidilerek, aralarına her gidişimizde daha çok "mektepli gençlerin" katıldığını sevinçle gördüğümüz, yerel gazetecilerle buluşulacak.

Şimdi de size iki sevinçli haberim var: 1997'de başlayan bir hayalin peşine düşülerek üzerine çalışılmaya başlanan, 2000 yılında ise hayata geçirilmeye başlayan BİA ve BİA² projeleri, Mayıs 2006'da gerçekleştirilecek bir uluslararası bağımsız medya buluşması ile sonuçlanıyor. Ancak bundan önce bir şey daha yapacağız. Çok kısa bir süre içinde, BİA² projesi

çerçevesinde üç ayrı grup—avukatlar, hak örgütleri temsilcileri, yerel gazeteciler— için ayrı ayrı tasarlanmış eğitim çalışmalarının ürünü olan metinleri bir araya getiren yeni derleme kitaplar yayınlamaya başlayacağız. Nihayet, dünyanın farklı coğrafyalarından gelerek, bizimle deneyimlerini paylaşacak medyaclar ile onlar üzerine düşünen, fikir öncülüklerini yapanları bir araya getirecek büyük bir buluşmayı, “Uluslararası Bağımsız Medya Forumu”nu 2006 ilkbaharında ve İstanbul’da gerçekleştireceğiz.

Gelelim kitaplarımızın ikinci baskısıyla ilgili söylemek istediklerime. İlk baskıya yazdığım Önsöz’den de anlaşılacağı gibi, kitaplarımızdaki metinlerin çoğunluğu eğitim çalışmalarımız sırasında gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmalarının metinleri. Eğitimlerimizden, konuşma metinlerini gözden geçirecek, gerekirse eğitimler sırasında yaptığımız kayıtların deşifre edilmiş metinlerinden eklemeler yaparak, yine eğer gerek duyuyorsa okuyucuları yeni okumalara yönlendirecek kaynaklar da vererek bize iletmelerini istedik. Kimi arkadaşlar metinlerini yeniden yazdılar, kimileriye ilk halini koruyarak, sadece bazı eklemelerle yetindiler.

Ben mümkün olduğu kadar elime geçen metinlerin üslubunu koruyarak, diğer yandan yazdığım Önsözlerle, kitaplar ve yazarların ortaya koydukları problematikler arasında ilişki kurarak, onları zaman zaman tartışmaya açarak, katıldığım ya da katılmadığım konuları belirterek, en önemlisi beş kitabın her birinin kendi içinde ve birbiri arasında bir anlatı bütünlüğü sağlamaya çalışarak derlemeyi gerçekleştirdim. Bu nedenle çalışmalar arasında eğitimlerin yaklaşımlarını yansıtan farklılıklar görebileceğiniz gibi, birbiriyle örtüşen hatta birbirini tekrarlayanlarla da karşılaşabileceksiniz. Ayrıca belirli bir

format belirlemediğimiz ve bazı eğitimlerimiz de sundukları konuşma metinlerini değiştirmeden bize göndermeyi tercih ettikleri için, fark edeceğimiz gibi kimi çalışmalar kaynakça, dipnot ve referanslar içermeyen “konuşma metni” özellikleri gösterirken, diğerleri bunları içeriyor.

Bu arada ikinci baskımızı yaparken de, aynı yöntemi izledik ve eğitimlerimize metinlerinde değişiklik yapmak isteyip istemediklerini sorduk. Gelen yanıtlara göre de, esas olarak, birinci baskımızda yer alan yazılar üzerinde çok önemli bir değişiklik yapmadan, karşınıza çıktık. Ancak ben kendime ait Önsözler’i yeni kaynaklarla zenginleştirmeye çalışarak, ya da edit etme sürecinde—bilgisayardaki marifetimin azizliğine uğrayarak—kaybolmuş kimi kaynakları ekleyerek yeniden gözden geçirdim. Yaptığım en önemli değişiklik ise, üçüncü kitabımız, *Medya, Etik ve Hukuk*ta oldu. Fikret İlkiz’in ilk baskımızda yer alan “Türkiye’de Sansür, Hukuk ve Haber” başlıklı yazısını bu yazının esasını da kapsayan daha güncel bir yasaklama kararının eleştirisi ile değiştirdik. Aynı şekilde beşinci kitabımız *Radyo ve Radyoculuk*ta da Erol Önderoğlu “demokratikleşme paketleri”ni izleyen “Uyum Yasaları” ve radyo-televizyon yayıncılığı ile ilgili son düzenlemeler” başlıklı yazısını daha sonra çıkarılan 6. ve 7. “Uyum Paketleri” ve değiştirilen yasalar temelinde güncelleştirdi ve Türk Ceza Kanunu’ndaki değişiklikleri iletişim ve ifade özgürlüğü açısından değerlendiren “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Özgürlükler” başlıklı yeni bir yazı ile de katkıda bulundu.

Bunun dışında neler oldu? BİA’nın her biri iletişim çalışmaları alanının adları başka çalışmalarıyla da bilinen akademisyen eğitimcileri, yeni kitaplar yayınlayarak, yeni akademik ve/veya idari unvanlar aldılar. Gazeteci eğitimlerimizden olup da, yaygın medyada çalışanlar ise, haklı olarak ünlendikleri “etik

ve politik olarak sorumlu gazeteciliklerini” ödün vermeden sürdürdüler, ancak aralarından birisine bu izin verilmedi ve işinden edildi.

Sonuç olarak 24 yazar tarafından kaleme alınmış 28 birbirini tamamlayan metinden oluşan 5 kitabımız yenilenmiş haliyle elinizde. Farkındaysanız artık birinci baskıda yaptığım gibi onlardan “kitapçık” olarak söz etmiyorum. Çünkü, kolayca taşınıp okunabilsinler diye “küçük” ebatla tasarlanan dizimiz boyutlarını aşan bir işlev yerine getirdi, yukarıda da belirttiğim gibi, genç gazeteci adaylarıyla, gazetecilerin başucu kitapları arasına girdi. şimdi daha da fazla kimseye ulaşmak istiyoruz.

Hepinize iyi okumalar ve yeni BİA kitaplarıyla, etkinliklerinde, eğitimlerinde görüşmek üzere...

Sevda Alankuş, Eylül 2005. Kuzey Kıbrıs.

BİA VE BİA EĞİTİM ÇALIŞMALARI ÜZERİNE

*Sevda ALANKUŞ**

Bağımsız İletişim Ağı (BİA), Türkiye'deki yaygın/ülkesel medya ortamının teksesliliğinden rahatsız olan IPS İletişim Vakfı, TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) ve TTB (Türk Tabipleri Birliği) gibi sivil toplum kuruluşlarının alternatif bir medya ağına duydukları gereksinimle; "yerellerin sesi" olmak üzere yola çıkan, ancak ekonomik, siyasal, yasal zorluklar nedeniyle bunu yapabilmekten alıkonan yerel medya kuruluşlarının, ayakta durabilme mücadelelerinin bulunduğu yerde doğdu. Bu yüzden de, hedefini halihazırdaki teksesliliğin sorumlusu olan ülkesel ölçekli kamusal ve ticari medya karşısında, sivil toplumun kendini ifade edebilmesinin aracı olarak, "**yerel medyanın güçlenmesi**" olarak koydu. Başka ifadeyle, anti-teknelci düzenlemeler gerçekleştirilmediği; kamu hizmeti yayıncılığı çokkültürlülük politikaları doğrultusunda ve "özerk" olarak yeniden yapılandırılmadığı sürece, farklı ka-

* Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı, BİA² Eğitim Danışmanı.

muların seslerini duyurmalarına izin vermeyecek olan mevcut yaygın medya ortamının, ancak güçlü bir yerel/sivil medyanın varlığıyla dengelenebileceği, çoğulculuğa açılacağı tespiti-nden yola çıktı.¹ BİA bu anlamda, yerel medyanın güçlenmesi yoluyla, Türkiye'deki medya ortamının demokratikleşmesini hedefleyen bir projenin adı.

BİA yerel medyanın güçlenmesinden ne anlıyor?

BİA, yerel medyanın güçlenmesinden, yerel medya kuruluşlarının karşı karşıya buldukları ekonomik, siyasal, yasal güçlükler karşısında kendi ayakları üzerinde durabilecek duruma gelmelerini anlıyor. Ancak bu güçlenmeyi yerel medyanın yaygın medyayla rekabet edebilmesi anlamında tanımlamıyor. Nedeni de, sadece böyle bir rekabetin imkansızlığıyla değil, bu rekabetin yersizliğiyle ve yerel medyanın tanımı gereği farklı bir "üretim" talip olmasıyla ilgili. Yani yerel medya kurumları, ülkesel/yaygın medyanın hedef kitlesini kazanıp, kendilerinde tutmaya değil; onun geniş bir yelpazeye yayılmış okur/dinleyici/izleyici kitlesinin beklentileri açısından hiçbir

¹ Burada esinlendiğim model, *Süleyman İrvan*'in bu meseler üzerine düşünen iki İngiliz araştırmacı *John Keane* ile *James Curran*'in önerdiklerini biraraya getiren modeli oldu. Bu modelde, siyasal iktidarın kontrolünden kurtulmuş kamu hizmeti medyalarının merkezde yer aldığı, etrafında tekellesme eğilimlerinin önüne geçildiği ticari medya ile sivil toplum medyaları bulunduğu üç halkalı bir medya ortamı tasarlanıyor. İlgili çalışmalar için bkz.: J. Keane (1992) *Medya ve Demokrasi*. Çev. H.Şahin. İstanbul: Ayrıntı, 1992; J. Curran (1994), "Kamusal bir Alan Olarak Medya Yeniden Düşünmek", çev. S. İrvan, İLEF Yıllık 93 : 215-243; ayrıca S. İrvan (1994), "Demokratik Sistemde Medyanın Rolü", *Birikim* (68/69):76-83. Ayrıca Curran'ın medyanın demokratikleşmesiyle ilgili modelini daha ayrıntılı olarak işlediği bir diğer yazı için bkz.: J. Curran (2002), "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Bicme", *Medya, Kültür, Siyaset*. Der. S.İrvan, Ankara: Alp Yay.

zaman dolduramayacağı bir boşluğu doldurmaya talipler: Cü-nümüzün yersiz/yurtsuzlaşmış insanına, coğrafi ya da kültürel olarak kendilerini ait duyabilecekleri **yer**'ler gösteriyorlar. Bu yüzden de, belki yerel medya ile yaygın medyanın her ikisi de, aynı temel -haberlendirme ve eğlendirme- işlevleri yerine getiriyorlar, ancak bunu farklı farklı biçimlerde yapıyorlar ya da yapmak zorundalar.

Özetle, yerel medya ile yaygın medya birbirlerinin yerini ancak kısmen doldurabilecek şekilde üretimler hedefleyen, birbirinin yerini almadan yan yana, paralel işleyen kanallar olma özelliği taşıyorlar. Bu tespit bizi iki önemli sonuca götürüyor. Birincisi, yaygın medya karşısında, **yerel medyanın vazgeçilmezliği**. Örnek olarak gazetelerin tarihine bakalım. Gazeteler, ilk ortaya çıkışları itibariyle yereldiler. Ancak taşıdıkları gücün farkına varılması, onlara ulus-devletin siyasal sınırları içerisinde "birlik ve beraberliği" sağlamak üzere, ulusal bir dil ile ulusal kimliğin inşası gibi önemli bir misyon yüklenmesine yol açtı. Sonraları aynı misyonu ortaya çıkış sırasıyla radyo ve televizyon da üstlendi. Bu defa radyo istasyonları ile televizyon kanalları, özellikle de okuma yazma oranının düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerin uluslaşma ve modernleşme süreçlerinde önemli işlevlerle donatıldılar, bu nedenle, ulusal/merkezi biçimde yapılandırılarak siyasal iktidarların denetiminde tutuldular. Ancak biliyoruz ki, ulusal/merkezi nitelikli haber medyasının yanı sıra, yerel nitelikli medya karşılaştığı -özellikle de yerel radyo ve televizyonlara yönelik- her türden engellemeye karşın, varlığını sürdürdü. Çünkü, ulus-devletlerin "ulusal birlik ve beraberlik" adına yürüttüğü bütün kültürel olarak tektipleştirici politikalara rağmen, bir yandan ulus-devlet öncesinden devralınan etnik, dinsel, kültürel farklılıklara dayalı yerel kim-

likler varlıklarını korurken; diğer yandan ulus-ötesi aidiyetler sunan “çevrecilik” gibi- yeni aidiyet tanımları ortaya çıkmıştı ve bunların her biri, kendilerini ifade etme ihtiyacı içindeydiler. Kullandıkları kanallar ise, eskiden olduğu gibi, şimdi de, yayıncılığını her zaman ortalama, genel ve geniş bir kitleye göre yapmak durumunda olan ticari ya da kamusal nitelikli yaygın/ülkesel medya değil; özgül, farklılaşmış grup çıkarlarına sahip, tanımlı kitlelere seslenen **yerel medya** veya **sivil toplum medyaları** oldu. Yerel medya özellikle de sivil toplum medyalarının -çoğunlukla yasal engellemeler nedeniyle- mevcut olmadığı durumlarda, hep çok önemli olmaya devam etti.

Yaygın/ülkesel medya ile yerel medyanın birbirlerinin yerini tutmalarının mümkün olmadığı, dolayısıyla aralarındaki ilişkinin rekabet ilişkisi olamayacağına dair yukarıdaki tespitin, bizi götürdüğü ikinci sonuç ise şu: **Yerel medyanın yaygın medyaya ne ise, o olmaması gerekiyor**. Bunun anlamı, yerel medyanın sadece farklı değil, genel geçer olana alternatif bir kurumsallaşma ve habercilik anlayışı içinde olması demek. Dünyada yerel/sivil medya kuruluşlarının alternatif olarak örgütlenme ve habercilik yapımlarına dair deneyim oluşturacak çok sayıda örnek var.

BİA da bu konuda önemli bir deneyim oluşturuyor ve Türkiye’deki ilk örnek. O halde yukarıdaki başlıkla sorulan soruya şimdi cevap verelim: BİA, yerel medyanın güçlenmesinden onun alternatif bir biçimde örgütlenmesini ve habercilik yapmasını anlıyor.

Alternatif bir yerel medya örgütlenmesi ve habercilik örneği olarak BİA

Yukarıda sivil toplum kuruluşlarıyla, yerel medyanın gereksinimlerinin buluşması sonucu ortaya çıktığını belirttiğimiz BİA, örgütlenme açısından, yerel radyo/gazeteler arasında haber ile program üretimi/paylaşımı temelinde yatay bir dayanışma ağını hayata geçiriyor. Bu anlamda bir yerel medya inisiyatifi ve yerel medyanın ancak böyle inisiyatifler, alternatif örgütlenme projeleriyle ayakları üzerinde durabilir hâle geleceğini düşünüyor.

Bilindiği gibi, Türkiye’de tarihi ulusal medya kadar eski sayılabilecek bir yerel gazetecilik tarihi var ve ülkeye ilişkin medya tarihi “**Anadolu Basını**” da denilen- bu yerel gazeteler ihmal edilerek yazılamaz. Diğer yandan, Türkiye’nin çok-dinli/etnikli mirasından ötürü sahip olduğu -Cumhuriyet dönemiyle birlikte, bin bir güçlülük ve uzun yıllar sadece Hıristiyan azınlıklarla sınırlı olmak üzere çıkarılan- köklü bir “**azınlık gazeteleri**” geleneği de mevcut. Ayrıca özellikle 1980’lerin ortalarından itibaren, farklı İslamcı çevreler ile politik duruşları temsil edenlerden, çeşitli altkültür gruplarıyla, etnik gruplara ait olanlara kadar muhalif/alternatif sayılabilecek içeriklerle yayımlanan gazete/dergilerin sayısında bir patlama yaşandığını da biliyoruz. Başka ifadeyle yazılı basın söz konusu olduğunda -içine yerel gazeteleri de katarak söylersek- Türkiye’de medya ortamının, dolayısıyla da siyasal sistemin çoğulculuşması açısından varlıkları çok önemli olan sivil (toplum) medya(sı) örnekleriyle karşılaşabiliyoruz. Radyo ve televizyon yayıncılığı söz konusu olduğunda ise, karşımıza daha farklı bir fotoğraf çıkıyor. Yasal düzenlemeler sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, et-

nik, dinsel, kültürel vb. grupların radyo/televizyon sahibi olmalarına izin vermediği için, dünyanın çeşitli ülkelerinden örneklerini bildiğimiz sivil medya kurumları ile Türkiye’de karşılaşmıyoruz. Ancak, kamusal nitelikli değil, ticari nitelikli işletmeler olarak yayıncılık yapabiliyor olsalar bile, yerel radyo/televizyonlar, kısmen bu boşluğu dolduruyor. Özellikle de, 1990’ların ortalarından başlayarak yerellerde kendi hedef kitlelerini oluşturmayı başaran yerel radyolar, bu anlamda önemli bir işlev yerine getiriyor.

Ancak gerek yerel gazeteler, gerekse yerel radyolar çok çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bulunuyorlar. Derecesi ve türü, bölgeden bölgeye ve izledikleri yayıncılık politikasına göre değişmekle birlikte, çok çeşitli ekonomik, siyasal, yasal baskılara maruz kalıyorlar. Ekonomik olarak sadece reklam gelirlerine dayanmak zorundalar, bu, birçoğu küçük ölçekli aile şirketi niteliğinde olan yerel gazete/radyoları, bir yandan yerellerde reklam pastasının zaten büyük olmamasından, diğer yandan mevcut reklamların da, medya kuruluşlarının çeşitli yerel ekonomik/siyasal güç ve iktidar merkezlerine yakınlığına göre dağılıyor olmasından ötürü, ekonomik olarak ya bağımlı ya da güçsüz kılıyor. Yasal düzenlemelerin yerel radyo ve gazeteleri bu anlamda rahatlatacak -örneklerini Batılı ülkelerde gördüğümüz türden- hiçbir kamusal destek veya fon öngörmemiş olması, dahası sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, hatta okur/dinleyicilerden gelebilecek her türlü ekonomik desteği engelliyor olması, onları ekonomik sorunlarıyla başa çıkabilmek konusunda yalnız bırakıyor. Ayrıca örneğin yerel radyolar yeniden-düzenleyici yasanın frekans dağılımı konusunda getirdiği koşulların zorluğu ile, bu dağılımın hâlâ daha yapılmamış olmasından kaynaklanan bir belirsizlikle de karşı karşıyalar. Belirli bir politik/toplumsal/kültürel duruşu temsil eden

-bu hâlleriyle de yine örneklerini Batılı ülkelerde gördüğümüz “topluluk radyoları”nın gördüğü işlevi gören- yerel radyolar, bir yandan RTÜK tarafından kapatılma korkusu yaşarken, diğer yandan yerel otoritelerin açık ya da örtük baskılarına maruz kalıyorlar. İçinde buldukları ekonomik zorlukların bir yansıması olarak, yeterince nitelikli insan gücü çalıştıramamalarından ötürü, teknik ve içerik kaliteleri sorunlu oluyor. En kolayını tercih edip, “müzik kutusu” niteliğinde radyolara dönüşüyorlar ki, burada da telif haklarıyla ilgili düzenlemeler karşılına çıkıyor. Bütün bunlar, bağımsız bir çizgide, ya da belirledikleri siyasal/toplumsal çizgiden ödün vermeden gazetecilik/yayıncılık yapmayı güçleştiriyor. Birçok yayın kuruluşu bu yüzden çareyi ya mevcut statükocu siyasal partilerden birine yaslanmakta ya da İstanbul merkezli yaygın medyanın yerellerdeki temsilcilerine dönüşmekte buluyorlar. İkisini de yapmayanlar, ya kapanıyor/kapatılıyorlar, ya da mevcut çizgilerini sürdürüyor olmaktan ötürü, hiçbir “hukuki” neden bulunamıyorsa, gazetecilik yapmaktan alıkonulmalarına bahane oluşturabilecek sayısız bürokratik gerekçeden bir tanesi kullanılarak -yakınlarda *Datça Haber* gazetesinden Sinan Kara’nın başına geldiği gibi- bedeller ödemek durumunda bırakılabiliyorlar. Dolayısıyla yukarıda sadece çok azına değinebildiğim sorunlar, habercilik yapmayı, bunu da siyasal ve etik bir sorumlulukla yapmayı dert edinen yerel medyanın varlığını, ciddi biçimde tehdit ediyor.

Bu durumda, yerel medyanın ödünsüz bir anlayışla gazetecilik yaparken, ekonomik olarak da ayakta kalabilmeyi becerebilmesi için, her şeyi devletten ya da kamusal otoritelerden beklemek biçimindeki geleneği kırarak, kendisinin inisiyatifler geliştirmesi gerekiyor. Bu konuda da, aslında görelî olarak olduk-

ça şanslı bir dönem yaşıyor. Öncelikle, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinin üçüncüsü olan Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya ile, dizinin ilk kitapçığı *Medya ve Toplum*'daki çeşitli yazılarda da tartışıldığı gibi, giderek görel olarak ucuzlama eğiliminde olan yeni iletişim teknolojileri -özellikle de İnternet teknolojsi- yerel medyaya, daha önce hayal bile edilemeyecek olan **yatay dayanışma ağları** kurma olanakları sunuyor. İçerik olarak zenginleşmek, daha iyi habercilik yapmak, bir yandan yerelliğinizi korurken, diğer yandan "evrensel" sorun alanlarında bilgilendirici/mücadeleci mi olmak istiyorsunuz, bunun için gerekli teknoloji o kadar ulaşılmaz değil. Daha da önemlisi, artık, sadece "bütün dünyanın proleterleri" değil ama, sevindirici biçimde daha fazlası; "bütün dünyanın çevrecileri, savaş karşıtları, insan ve çekinik (kadın/çocuk/azınlık) hakları savunucuları, kapitalist küreselleşme karşıtları vb.", dünya tarihinde bu kadar uluslar-ası dayanışmadan yana arzulu ve kararlılar. O halde, yerel medyayı, yaygın medya karşısında ayrıcalıklı kılacak şekilde bir **alternatif habercilik** her zamankinden daha fazla mümkün, yeter ki, bu dert edinilsin.

Ancak tahmin edilebileceği gibi, genel geçerinin dışında bir şey yapmaya kalkışmak her zaman daha "maliyetli". Yani, alternatif habercilik yapmaya kalktığınızda ödemek zorunda olduğunuz ekonomik, hukuki, siyasal bedeller artabiliyor. İşte, yerel medyanın kendi kendini güçlendirme projesi olarak BİA'nın hedeflerinden bir tanesi de, bu "bedelleri" azaltabilmek için yerel medyaya yardımcı olmak. Böylelikle, BİA, tercihi uluslararası gazetecilik meslek ilkelerine saygılı, etik ve siyasal olarak sorumlu habercilik yapmak olan yerel/sivil medyanın karşı karşıya bulunduğu/bulunacağı hukuki sorunlar konusunda, "Hukuksal Destek Birimi" aracılığıyla ücretsiz danışmanlık da

veriyor. Dolayısıyla örneğin sadece alternatif habercilik yapıldığında ürkütülecek “fincancı katırları”nın açabileceği sorunlar karşısında değil, yayın hayatının gündelik gidişatı içerisinde basit bir ihmalin yol açabileceği hukuki sorunlar karşısında da yerel medyaya yasal çıkış yolları gösterilmiş oluyor.²

İkinci olarak BİA, Türkiye'nin tek sesli medya ortamında örnekleri çok az olan sivil toplum medyalarıyla birlikte, yerel medyayı, alternatif haber üretimi ve programcılık açısından hem kendi arasında dayanışmaya sokuyor, hem de besliyor. Yani yukarıda da belirtildiği gibi, diğer yörelerle ilgili haber vermek gerektiğinde sınırlı imkânlardan ötürü ya Anadolu Ajansı'nın ya da yaygın medyanın haberciliğine bağımlı olan yerel medyanın, “ortak haber havuzu” aracılığıyla öncelikle birbirlerinin yörelerinden haberlenmelerini sağlıyor. Bunun ne kadar önemli olabileceğini anlamak için, 1999'da Gölcük merkezli Marmara depremi sırasında, komşu ildeki deprem kayıplarını okur/dinleyicilerine iletebilmek telaşındaki yerel radyo/gazetelerin çaresizliğini hatırlayın.

Ya da, tam bu satırların yazıldığı sıralar olduğu gibi, okur/dinleyicilerinizin bütün Türkiye'de ve dünyada dalga dalga yayılan Irak'taki Anglo-Amerikan saldırganlık karşısında, Türkiye'deki değişik illerde yaşayan savaş karşıtlarının sadece üç büyük ilde gerçekleştirilenleri değil -çünkü biliyoruz ki yaygın medya sadece onlara haber değeri yüklüyor- büyüklü küçüklü diğer kentlerdeki savaş karşıtlarının neler yaptıklarını bilmek istediklerini düşünün. BİA, işte yerel medya kurumlarının kendi yerellerinde gerçekleşen, ancak sonuçları itibarıyla sadece yöreyi il-

² BİA Hukuksal Destek Birimi'nin çalışmaları BİA Hukuk Danışmanı Av. Fikret İlkiz ile Erol Önderoğlu tarafından yürütüldü. Ayrıca Fikret İlkiz, gerçekleştirilen yerel medya eğitim çalışmalarına, eğitmen olarak da katkı da bulundu. İlkiz'in seminer sunus metinlerini, *BİA Habercinin Elkitabı* Dizisinin, ikincisi olan *Medya, Etik ve Hukuk*'da bulabilirsiniz.

gilendirmeyebilecek haberleri İnternet ortamını kullanan ortak havuzda bir araya getirerek, isteyen bütün medya kuruluşlarının kullanımına sokuyor.

Böylelikle yerel medyayı haber ajanslarıyla ve yaygın medyanın “haber formatına” bağımlı olmaktan kurtarıyor - ki bu format biliyoruz, yerelerde olup bitenlere ancak orada herhangi bir “felaket” türü bir olay varsa bir “haber değeri” atfediyor. Ayrıca, günümüzde belirli yerel sorunların küresel sorunlardan ayrılmazlığı ölçüsünde, sadece yöresinde olup bitenlerden haber almanın okur/dinleyiciye yetmediğini düşünenecek olursak, yerel medyanın haberciliğini ulus- ötesi veya küresel gelişmelerle de beslemesi gerekiyor.

Çünkü yerel ve sivil medyalar okur/dinleyicilerini böyle haberlerle beslemediklerinde, onları sadece “yörel” ya da en fazla “ülkesel” sorunlarla ilgili, böylece içe kapalı, soyutlanmış topluluklar hâline getirme tehlikesi taşıyorlar. Bunu tercih etmediklerinde ise, yine belirli ulusal ya da küresel haber ajanslarıyla/yaygın medyanın haberlerine bağımlı kalıyorlar ki; bu da yukarıda değindiğim gibi yaygın medyanın “sansasyonel”, “felaket tellallığı” yapan, “güçlüden yana/tafı” habercilik anlayışının aynen yerelerde tekrarlanması anlamına gelebiliyor.

Dolayısıyla yerel medyanın ulus-ötesi haberleri alabileceği hatta verebileceği seçeneklere ihtiyacı var. Bunun için de ya, ulus-ötesi olarak erişilebilir durumda olan alternatif haber ağlarından, örgütlenmelerden yararlanması ya da bizzat kendisinin bu haber ağlarının bir parçası hâline gelmesi gerekiyor. BİA'nın yapmaya çalıştığı da bu anlamda, yerel medyayı hem küresel gelişmelerden haberdendirerek onu yaygın medya veya haber ajanslarına bağımlılıktan kurtarmak, hem de, yerelle-

rin kendi haberlerini de ulus-aşırı coğrafyalara ulaştırabilmele-
rini sağlamak (Bu ikincisini BİA İngilizce haber sitesi aracılığıyla yapıyor).

Şimdi (herkeslerden uzak olsun!) 1996'daki "**Kardak/İmia Krizi**" sırasında yaygın medyanın da "marifetiyle", komşumuz Yunanistan ile savaşa girmiş olsaydık ne olurdu, diye bir an düşünün. Önce bizi savaşla burun buruna getiren yaygın medyanın, bir de savaş çıkmış olsaydı nasıl habercilik yapacağını hayal edin; sonra da yerel gazeteler/radyolar olarak, okurunuzun/dinleyicinizin pür dikkat haber beklediği, sizin de -başka/alternatif bir haber kaynağınızın olmadığı böyle bir anda- "savaş körükleyiciliğinden sabıkalı" ulusal medyanın haberlerine bağımlı olarak yürüteceğiniz haberciliğin sonuçlarının ne olacağını kestirmeye çalışın.

Oysa dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan farklı acı deneyimlerden biliyoruz ki, "alternatif habercilik" ya da "etik ve siyasal olarak sorumlu habercilik" hep çok önemli, ama en önemli olduğu zamanlar, ünlü deyişle söylersek "gerçeğin verilen ilk kayıp olduğu", savaş zamanları... Yani, savaş/kriz zamanlarında da, barış zamanlarında da bizim ihtiyacımız olan "savaş çıkırtkanlığı" değil, "barış çağrısı" yapan bir habercilik, bu da yaygın medyanın yapmadığı ya da yapamayacağı bir şey.³

³ Bir örnek: Eski Yugoslavya topraklarındaki Kosova krizi sırasında, bölgeden devlet kanallarının tek sesli yayını dışında hiçbir haber alabilmek mümkün değilken, 1993'te bağımsız gazetecilerin kurmuş oldukları alternatif *BETA Haber Ajansı*yla, bir radyo istasyonunun (**B-92'nin**) öncülüğünde bir araya gelen *Bağımsız Yayıncılar Birliği*'ne (*ANEM*) bağlı radyoların her biri, oluşturmuş oldukları ağlar üzerinden savaş bölgesinden karşı haber akışını sağlamaya çalışmıştır. Bu arada, bir süre sonra susturulan **B92**, ulus-aşırı bir sivil medya dayanışmasıyla kendisine sağlanan *server (sunucu)* üzerinden yayınlarını İnternet ortamına taşıyabildiği için, bütün savaş boyunca, bölgeden alternatif haber geçebilen tek kaynak durumuna gelmiştir. Yine, **B92** savaşın en şiddetli günlerinde, yaygın medyanın asla yapmayacağı bir şeyi yapar. İnternet'teki sayfasını Arnavutlar'a ait gazete *Koha Ditore* ile paylaşmış, hatta "**Koso-**

O halde, BİA gibi alternatif habercilik yapan inisiyatifler ile örgütlenmelere bugün her zamankinden daha çok ihtiyaç var, ayrıca bunu yapabilmek her zamankinden daha kolay.⁴ Bir örnek olsun, tam bu satırların yazıldığı günlerde, Irak saldırısına karşı onlarca İnternet sitesinden, binlerce barış yanlısının emekleriyle savaş karşıtı haberler akıyordu. Ayrıca yine örneğin Türkiye'deki barış yanlıları, alternatif bir yerel/sivil toplum medyası kimliği taşıyan (İstanbul'da 94.9 üzerinden yayın yapan, bu arada İnternet ortamında da dinlenebilen) *Açık Radyo*'da, hafta içi her gün 10:30-11:00 arasında "Barış Bandı" adıyla yapılan yayında dünyanın ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden yükselen barıştan yana seslerden, söyleşilerden, çabalardan haberlenebildiler. Şimdi bunun, kalıcı hâle getirildiğini, savaş zamanları dışına taşan sürekli barış haberciliği olarak boyutlandırıldığını ve de aynı hedefi paylaşan sivil medya kuruluşlarının, inisiyatiflerin bölgesel haber ağına dönüştüğünü düşünün, içiniz ferahlamaz mıydı?

vo/a sorununu Sırp ve Arnavut tarafların karşılıklı iddialarına açmıdır (Bu arada "Kosovo/a" biçimindeki yazış tarzının, bölgenin adının Sırp ve Arnavutlar tarafından yukarıdaki nüansa yazılıyor olmasından kaynaklandığını, "politik olarak doğru" bir tercih olduğunu eklemeliyim).⁴ Ancak bu kadarının yeterli olmadığını da hatırlatalım. Evet, halihazırda savaş karşıtı ya da cevreci vb. ulus-aşırı hareketlerin/inisiyatiflerin İnternet siteleri ile radyo/televizyonlarının bu tür "küre-yerel" ağları var. Bunlardan özellikle de -bütün Amerika kıtasını kapsayan örnekler gibi bölgesel nitelikli olanlar çok başarılı örnekler oluşturuyorlar. Ama, örneğin Türkiye'deki herhangi bir yerel medya/sivil medya kurumu bildiğim kadıyla henüz böyle bir ağ içersinde değil, buna BİA'da dahil. Oysa kanımca bu tür inisiyatiflerin bir an önce-özellikle de komşu bölgelerdeki -Trakya, Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya -benzer nitelikli yerel/sivil medya kuruluşlarıyla ilişkiye geçilerek- oluşturulması gerekiyor. Bu arada alternatif haber ağlarıyla ilgili örnekler için, elinizdeki kitapçıktaki, benim "Demokratik bir Medya Ortamı için Yerel/Sivil Medya" başlıklı yazım ile, Beybin D. Kejanlioğlu'na ait "Medya ve Toplum İlişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar"; Mine Gencil Bek'in "Yerel Politika ve Yerel Medya"; ayrıca yine *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin 5. kitapçığı *Radyo ve Radyoculuk*taki, Nilüfer Timisi imzalı, "Küresel İletişim Ortamı ve Radyolar" başlıklı yazılara bakabilirsiniz.

Son olarak, BİA'nın yerel medyayı alternatif habercilik yapabilmek açısından güçlendirmeye yönelik bir diğer katkısını, yeterli ve nitelikli profesyonel istihdam etme gücünün içerisindeki yerel medya kuruluşlarının çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim çalışmaları oluşturuyor. Çünkü, alternatif içerikli habercilik yapabilmek, alternatif örgütlenme desteğiyle birlikte, haberi okur/dinleyiciye belirli bir sunum kalitesiyle ulaştırabilmeyi de gerekli kılıyor. Acaba BİA'nın yerel medya çalışanlarına yönelik eğitim programları nasıl bir anlayışla örgütlendi ve nasıl gerçekleştirildi?

BİA yerel medya eğitim çalışmaları

BİA Yerel Medya Eğitim Programları, Türkiye'deki yerel medyanın, etik ve siyasal olarak sorumlu ve mevcut/yaygın olana alternatif bir anlayışla dokunmuş habercilik yapabilecek teorik ile teknik bilgi donanımına sahip olmalarını sağlayacak bir anlayışla desenlendi. Dolayısıyla iki ilke üzerinde temellendirildi. İlk olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ticarileşme/tekelleşme ve siyasal iktidar/güç merkezlerinin kontrolüne girmek biçimindeki iç içe geçmiş süreçlerle rayından çıkmış olan **“mevcut gazetecilik anlayışıyla pratiğinin”** dönüştürülmesi gerektiği gibi bir ilkedен yola çıkıldı. Bu anlamda BİA eğitim çalışmaları, günümüzde gazeteciliğin almış olduğu biçim kadar, “ideal” olarak sunulan gazetecilik ilkelerini de sorgulayan arayışları yansıtacak şekilde tasarlandı. Ancak bunu yaparken amaç kuskusuz, yaygın ya da yerel medyada yapılan haberciliği ya da medya ortamını bir çırpıda düzeltecek hazır bir reçete sunmak değildi, yerine bütün bunları dert edenler için, ufuk açıcı kapılar aralanması hedeflendi.

Bu iddiayı biraz açacak olursak; BİA eğitim çalışmaları desenlenirken öncelikli hedef, en acil sorun olarak gördüğümüz **“politik ve etik olarak doğru ve sorumlu”** bir medya/gazetecilik/habercilik anlayışının yerleştirilmesi ve bunun için gerekli her türlü önlemin alınması olarak belirlendi.⁵ Buna bağlı ve daha uzun soluklu bir hedef olarak ise, Türkiye’deki medya ortamının belirleyici niteliğini “çokluk” olmaktan çıkarıp, “çoğulculuk” kılacak şekilde, mevcut olandan farklı yeni gazetecilik/medya modelleri üzerine düşünölmeye ve eylene başlanması konu. Nitekim elinizdeki de dahil, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinde bir araya getirilen yerel medya eğitim çalışmalarının seminer metinlerinde, bize mevcut medya ortamıyla, gazetecilik/habercilik anlayışımızı sorgulatarak, yeni “kapılar aralamaya” çalışan bu teorik/pratik arayışların izlerini bulabileceksiniz.

Söz konusu ilkenin, eğitim çalışmalarımıza yansması ise şöyle oldu: “ideal” gazetecilik/habercilik ilkelerine kodlarına uygun habercilik nasıl yapılmalı, sorusuna cevap vermeye çalışanlar kadar, bizzat bu ilkelerle mesleki kodların “statükodan yana” niteliklerini sorgulayan seminerler de gerçekleştirildi. Bu arada eğitim çalışmalarının önemli bir ayağını da “medya ve etik” konusunda gerçekleştirilen seminerler oluşturdu. Böylelikle, yukarıda belirtilen uzun vadeli hedefe uygun olarak Türkiye’deki mevcut gazetecilik anlayışıyla/pratiğı üzerine dönüştürücü bir etki yaratabilecek seçenekler üzerine düşünölmeye sağlanmaya çalışıldı. Örneğın BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinin dördüncü kitapçığı olan *Gazetecilik ve Habercilik* için de işlenen **“Yurttaş Gazeteciliğı”** ile bunun Türkiye’de ve ye-

⁵ Medya ve Etik konusunda gerçekleştirilen seminerlerin sunuş metinlerini, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinin ikinci kitapçığı olan, Medya, Etik ve Hukuk’da bulabilirsiniz.

rel medya tarafından uygulanabilirliğine ilişkin tartışmalar işte bu çerçevede gerçekleştirildi.⁶

BİA yerel medya eğitim programları desenlenirken gözetilen ikinci ilke ise, “**gazetecilikle ilgili teori ve pratiklerin birbirinden ayrılmazlığı**” oldu. Başka ifadeyle, eğitim programları, çoğunlukla birbirlerinin yerini alabilirlermiş ya da ikincisi lehine birincisinden vazgeçilebilirmiş gibi yaklaşılan “gazetecilik teorisi ile pratiğinin birliği” üzerine kuruldu. Biz iletişim eğitimcileri yıllardır, genellikle de yaygın medya mensubu gazeteciler/yöneticiler tarafından, öğrencilerimizin kafalarını bir sürü gereksiz teorik bilgiyle doldurup, onlara nasıl haber yazılacağını ya da nasıl haber kurgulanacağını -gazetecilik pratiğini- öğretmemekle eleştiriliyoruz. Hatta bazen akademik çevrelerde dahi, benzer görüşleri temsil eden meslektaşlarla karlaşıyoruz. Bu nedenle de sınırlı bütçeli fakülteler olarak -sürrekli yenilenen, bu yüzden de hemen eskidikleri için hiçbir zaman tam olarak takip edemeyeceğimiz- teknolojilere, stüdyolara para yetiştirmek baskısıyla yüz yüze yaşıyoruz. Oysa şunu unutmamak gerekiyor, başka diğer meslekler gibi, gazetecilikte her şeyden önce dünyayı görme ve bu dünyada kendisine bir konum/yer/taraf belirleme, sonra da bu konum içinden baktığımızda gördüklerimizi sözle, yazıyla, fotoğrafla ya da diğer görsel malzemelerle yeniden-kurmaca işi. Dolayısıyla nereden ve nasıl baktığınız, neyi görüp neyi göstermek isteyeceğinizi, sonra da bunları göstermek üzere nasıl yeniden-kuracağınızı belirliyor. İşte bu yüzden iletişim/gazetecilik eğitimi

⁶ “Yurttaş Gazeteciliği” kavramı, ortaya çıkışı ve uygulanmasına ilişkin örnekler için, bu gazetecilik anlayışı ile uygulamalarıyla ilgili tartışmaları Türkiye’deki akademik çevrelerle, basın çevrelerinin gündemine taşıyan Ragıp Duran’ın, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin, dördüncü kitapçığı *Gazetecilik ve Habercilik*’teki “Yurttaş Gazeteciliği” başlıklı yazısına, bunun Türkiye’de yerel medya tarafından uygulanabilirliği ile ilgili olarak da, İncilay Cangöz’ün “Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın” başlıklı seminer metinlerine bakılabilir.

dünyayı anlamlandıracağımız kavramsal çerçevelerle birlikte, bunları nasıl belirli bakma biçimleriyle yeniden-çerçeveleyip sunacağımız konusunda yollar gösteren bir eğitim olmalı. Yoksa, medya -taşıdığınız kamera, fotoğraf makinesi ya da kaleminiz- sahiden de size, Pop Art temsilcisi Andy Warhol'un ünlü deyişiyle "herkesi 15 dakikalığına 'meşhur' etmeyi" sağlayacak bir güç veriyor. Yani, o zaman sorun, sözcüğü mecazi anlamda kullanırsak, kimi, niçin ve nasıl "meşhur" etmek istediğinizle (yani yine "etik/politik bir tercihle") ilgili bir sorun daha çok. Yoksa, benim öğrencilerimde gözlediğim gibi, sırtınıza bir kamera yüklenip sokağa çıktığınızda birden sahip olduğunuz bu güçle yürüyüşünüz bile değişebiliyor, ancak iş kimi, niçin ve nasıl çekmeniz ve göstermenizle ilgili bir tercih yapmaya gelince, hayatta duruşunuzu belirleyen bir entelektüel/teorik donanımınız yoksa, ortaya "ürün" olarak çıkan en fazla düğünlerde yapılan video kayıtlar gibi bir şey olabiliyor; birbirinin aynı, biktırıcı, tek bir merkeze odaklı vb... O halde, dünyayı kavramsal/teorik olarak nasıl anlamlandırdığınız gazetecilik anlayışınız ile pratiğinizi aynı anda belirliyor. Yoksa ikincisini öğrenmek nihayetinde herkesin yapabileceği teknik deneyim ve usalık edinme işi, ancak gazetecilik hiç de bundan ibaret değil. Dolayısıyla tekrarlanarak söylenirse, BİA eğitim programları gazetecilik/haberciliğin teorik ve uygulamaya dönük boyutlarının iç içeliği gözetilerek gerçekleştirildi.

Son olarak, BİA projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitim çalışmalarını iki aşamalı olarak desenlendi. 2001'de 9 kent merkezinde/bölgede, 141 yerel medya kuruluşundan (58 gazete, 51 radyo, 12 radyo-TV, 18 TV, 1 haber ajansı ve 1 online gazete) 270 yerel medya (gazete/radyo/televizyon) profesyoneliyle gerçekleştirilen birinci aşama programının amacı, yukarıda ayrıntı-

lı olarak anlattığımız hedefler/ilkelere çerçevesinde katılımcıları daha çok genel olarak günümüzde medyanın, özel olarak da yerel medyanın rolü, medya'daki etik sorunlar ve gazetecilerin hukuksal sorunları üzerine düşündürerek kendi gazetecilik pratiklerini bir öz-düşünümsellik ile değerlendirmelerini dolayısıyla "başka bir gazetecilik anlayışı ile pratiğine" yönelebilmeleri için bir kapı aralamaktı. Ayrıca, yine bu birinci aşama eğitim çalışmaları içerisinde, bir yandan yeni iletişim teknolojileri ile bunların yerel medyaya sunduğu yeni imkânlar, diğer yandan, genel olarak radyo ve yazılı basın ayırımı yapılmaksızın "haber ve habercilik" ile "haber değerlendirme ve yazım" atölyeleri gerçekleştirildi. 2002 sonu ve 2003 başında 3 kent merkezi/bölgede, 169 medya kuruluşundan (87 radyo, 82 gazete) 213 katılımcıyla gerçekleştirilen ikinci aşama programlar ise, esas olarak daha özgül hedefler için tasarlandı. Katılımcıların gazetecilik anlayışlarıyla pratiklerini yeniden biçimleyebilmeleri konusunda birinci aşama programlarla aralanan kapı biraz daha açılarak, yerel medyaya yönelebileceği adresler gösterilmeye çalışıldı. Ayrıca yazılı basın ile radyolardan katılımcılar için ayrı ayrı olmak üzere araştırmacı gazetecilik ile radyo gazeteciliği/haberciliği, sayfa tasarımıyla basın fotoğrafçılığı konularında atölye çalışmaları gerçekleştirildi. Ek olarak, Ankara ve İzmir olmak üzere iki büyük merkezde bütün bölgelerden katılımcılara açık olmak üzere, iki günlük "Sunuculuk ve Spikerlik" kursları da düzenlendi.

Toplam 35 kent ve ilçelerinden gelen gazetecilerin katıldığı BİA birinci ve ikinci aşama yerel medya eğitim programlarında Türkiye'nin çeşitli illeriyle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) iletişim fakültelerinden öğretim üyeleri/görevlilerinin yanı sıra, hem akademisyen hem gazeteci olan eği-

timcilerden, ek olarak yaygın medyada çalışmakla birlikte etik ve politik olarak sorumlu ve doğru gazetecilikleriyle ünlenmiş gazetecilerden yararlanıldı.

BİA eğitim çalışmalarının konusunu oluşturan seminer ve atölye çalışmalarının sunuşlarıyla, kimi sunuşlar sonrasında gerçekleştirilen tartışmalar *BİA Habercinin Elkitabı* dizisi olarak kitaplaştırıldı. Elinizdeki kitapçık bu dizinin dördüncü kitapçığı ve “Gazetecilik ve Habercilik” genel başlığı altında yapılan sunuşları bir araya getiriyor.

ÖNSÖZ

BİA “Gazetecilik ve Habercilik” seminerleri ile elinizdeki kitapçık üzerine

BİA'nın yerel gazete ve radyolardan katılan habercileri hedefleyen “Gazetecilik ve Habercilik” seminerleri, BİA eğitim çalışmalarının üzerine kurulduğu anlayışa bağlı olarak gazetecilik teorisi ile pratiğinin birbirinden ayrılmazlığı üzerine desenlendi. Seminer ve atölye çalışmalarından oluşan iki aşamalı bir programla, gerçekleştirildi. Birinci aşamadaki seminer/atölye çalışmalarının amacı; katılımcıları, kendilerinininki de dahil, genel olarak -ya da araç bazında bir ayırım yapmaksızın- gazetecilik ve haberciliğin halihazırda “**nasıl yapıldığı**” konusunda tartıştıranak, “**nasıl yapılması gerektiği**” üzerine düşündürmektir. Bu amaçla ortak, yani yerel gazete ve radyolarda habercilik yapmakta olan gazetecilerin birlikte katılımlarıyla düzenlenen “Gazetecilik ve Habercilik” seminerleri, “Haber Değerlendirme ve Yazım” atölyeleri ile tamamlandı.

İkinci aşamadaki seminer/atölye çalışmaları ise, birinci aşamada gerçekleştirilen “gazeteciliğin/haberciliğin nasıl yapılması gerektiği”ne ilişkin tartışmaları özgüleştirmek, uzmanlaştırmak ve daha önceki tartışmalarla “aralanan kapıdan” ilerleyerek “bir parça” yol almak üzere gerçekleştirildi. Ancak belirtmeliyiz ki, tam da bu nedenle, İkinci Aşama Eğitim Çalışmalarının, ABD’deki George W. Bush yönetimi tarafından sahnelenen Irak saldırısı öncesindeki aylarda gerçekleştirilmiş olması, eğitim çalışmalarının içeriğine de yansdı: ABD merkezli/kontrollü sermaye sahibi küreselleşmiş “medya devlerinin” dünya kamuoyunu “kaçınılmaz operasyonun/saldırının haklılığına” ikna etmeye çalıştığı bir dönemde, yerel medya mensubu gazeteciler “ideal haberciliğin nasıl yapılması gerektiği” sorunu çerçevesinde, anlamlı biçimde ABD’de ve basın bu uğradığı güven kaybına karşı “çarelerden birisi” olarak ortaya çıkan **“Yurttaş Gazeteciliği”** anlayışı ve uygulamalarıyla tanıştırıldı. Türkiye’de ortaya çıkabilecek benzeri inisiyatiflere esin oluşturabilmesi için, bir tartışma zemini yaratılmaya çalışıldı. Ek olarak **“Çatışma/Savaş Dönemlerinde Habercilik”** konulu bir diğer seminer gündemi oluşturularak medyanın savaş, iç-savaş veya herhangi bir çatışmayla ilgili olarak yapması gereken habercilik üzerine dikkat çekilmek istendi. Böylelikle, yerel medya mensubu olup da, amaçları “barıştan yana” habercilik yapmak olan gazetecilerin, böylesi olağan dışı durumlarda katlanan etik ve politik sorumluluklarıyla ilgili düşüncelerini zenginleştirmeleri hedeflendi. Son olarak, yerel gazete ve radyolardan katılımcılar için ortak olarak düzenlenen seminer çalışmaları, yazılı basın ile radyolardan katılımcılar için ayrı ayrı gerçekleştirilen atölye çalışmalarıyla tamamlandı.

BİA Habercinin Elkitabı dizisinin dördüncüsü olan bu elinizdeki kitapçık, BİA Yerel Medya Eğitim Programlarının birinci ve ikinci aşamaları çerçevesinde, yani toplam 4 tam günde ve yerel yazılı basın ile radyolardan katılımcılara yönelik olarak ortak düzenlenen seminerlerle, sadece yazılı basından katılımcılara yönelik olarak gerçekleştirilen “uzmanlık” seminerleri ve atölye çalışmalarının ürünlerini bir araya getiriyor¹.

BİA Habercinin Elkitabı dizisinin birincisi olan Medya ve Toplum kitapçığındaki yazarlar, eleştirel kuramların içerisinden ilerleyerek, medyanın bize dünyayı belirli biçimde görmemizi sağlayacak bir “referans çerçevesi” sunup (Nalçaoğlu); “anlam haritası kurduğunu” (Gencil Bek), medyanın mevcut sermaye yapısının gereği olarak “yapısal bir yanlılık” içinde bulunduğunu (İnal), bunun da, statükocu bir ideolojik/politik (Kejanlıoğlu) nitelik taşıdığını iddia ediyorlardı. Bu anlamda da, medya ne liberal anlayışın söylediği gibi “gerçeği yansıtan”; ne de bir grup eleştirel çalışmanın iddia ettiği gibi “çarpıtan” bir araç değil, “gerçeğin belirli bir biçimde inşasına katılan temsil sistemlerinden birisi” idi. Bütün bu belirlemeler ise bizi **“medyanın tarafsız olamayacağı”**, ek olarak medyanın tarafılığının basit-

¹ BİA Yerel Medya Eğitim Programlarının birinci ve ikinci ayağı çerçevesinde gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmaları “gazetecilik” denilince sadece yazılı basın haberciliğini anlamak gereğinden hareketle, ağırlıklı olarak yerel gazete ve radyolardan katılımcılara yönelik olarak **“ortak”** biçimde gerçekleştirildi. Başka ifadeyle, yazılı basın, radyo, televizyon haberciliğinin araçlarının teknolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıkları kabul edilmekle birlikte, her üç medya içinde gazeteciliğin/haberciliğin **“olmazsa olmazlarının bulunduğu”** kabülünden yola çıkıldı. Ancak daha uzmanlaşmış bir program olan ikinci aşamada, yerel gazeteciler ile yerel radyolardan katılımcılara yönelik atölye çalışmaları ayrı ayrı gerçekleştirildi. Bu arada, genel/ortak metinlerle, yazılı basına özgü seminer metinlerini bu elinizdeki kitapçıkta toplarken, radyoculukla ilgili sunuş ve atölye çalışmalarının metinlerini dizinin beşinci ve son kitapçığı olan *Radyo ve Radyoculuk* içerisinde bir araya getirdik. BİA haber ağı içinde televizyon habercileri bulunmadığı için de bu konuda ayrı bir eğitim/atölye çalışmasına gerek duymadık.

çe, belirli bir siyasal partiden yana olmak biçiminde bir taraflılık olarak anlaşılamayacağı gibi bir sonuca götürüyordu. Bu sorunu hep tekrarlanan “gazetecinin tarafsızlığı” iddiası etrafında yeniden kurarsak demek istenilen şu: “gazeteci tarafsız olmaz” çünkü; “gerçeğe” ilişkin bilgimiz, her zaman **mekân ve zamanla sınırlı bir bilgidir, kısımdır** (*partial*). İkinci olarak, gazeteci bu bilgiyi hayatta kendini konumladığı yerden/tafaktan anlamlandırır ve söyler/yazar/gösterir. İşte tam burada, gazetecinin etik ve siyasal sorumluluğunun önemi devreye girer ve yapılan etik/siyasal tercih yansıyabildiği kadar haber kurgusuna yansır, taraflılığını “dengeler”. Ancak, bu durumda da, “tarafılık” bütünüyle kontrol altına alınabilmiş değildir; gazetecinin haberi çalıştığı medya kuruluşunun içinde bulunduğu ekonomik/siyasal çıkarların çizmiş olduğu editöryal duvara çarpabilir, ona ait olmaktan çıkabilir. Başka ifadeyle medya kuruluşunun yapısal yanlılığı da -eğer gazeteci haberini savunamıyorsa- haberi “yeniden-taraflandırabilir”.

Elinizdeki kitapçıktaki Çiler Dursun’a ait “**Haber ve Habercilik/Gazetecilik Üzerine Düşünmek**” başlıklı ilk yazı işte, yukarıdaki açıklamalara yeni bir boyut ekliyor; gazetecinin taraflılığının özgül olarak gazetecilik/habercilik anlayışı ile pratikleri içinde kurulduğunu ve yeniden-kurulduğunu ve dile içkin olduğunu tartışıyor. Önce ilk iddia; *Medya ve Toplum* kitapçığındaki sunuş metninde Ayşe İnal’ın da iddia ettiği gibi, gazetecinin/haberin taraflılığının bizzat liberal gazetecilik anlayışı içinde biçimlenmiş olan profesyonel meslek kodlarıyla, haberciliğin yapılanma ve anlatı stratejilerine içkin olduğunu söylüyor. Dursun’un yazısı, tıpkı yine aynı kitapçıkta Beybin Kejanlıoğlu’nun yaptığı gibi, “medyanın gerçeği yansıttığı” biçimindeki liberal *miçi* sorunsallaştırarak başlıyor; “**haber ger-**

çeği (ayna gibi) yansıtamayacağını” iddia ediyor. Dursun’un *Gazetecilik ve Habercilik* kitapçığının çerçeve yazısı olarak belirlediğimiz bu metni, haberi “gerçeğin çarpıtılmış biçimi” ve “gerçeğin temsil biçimlerinden bir tanesi” olarak gören iki eleştirel yaklaşımdan, ikincisi içinden ilerliyor, bunlardan birincisi, “gerçeğin doğru ve olduğu gibi temsil edilebileceği” gibi - ki bize “ayna” metaforunu hatırlatıyor- örtük bir varsayım taşıdığı için dışarıda bırakılıyor. Habere konu olan olay/olgu/“gerçek” (“trafik kazası”) ile onu anlatan/görüntüleyen haber arasında hiçbir zaman kapanmayacak bir fark/mesafe olduğunu; bu mesafenin de, bizzat “gerçek” dediğimiz şeyin sorunlu niteliğinden kaynaklandığını söyleyerek, bize “gerçeğin” ne olup ne olmadığına dair binlerce yıllık bir felsefi sorunsalın varlığını hatırlatıyor. Gazetecilik söz konusu olduğunda habere konu olan herhangi bir olaya ilişkin “gerçek”, ancak bazı öğeleri, o da gazetecinin öznelliğinden geçerek (kısmen) yakalanabilen bir şey; bu anlamda da haber, bütün o göz boyayıcı taktikleriyle bize “gerçeği” sunuyormuş gibi yapmasına rağmen, hiçbir zaman gerçeğin ta kendisi değil, sadece **“bir kurmaca”** ya da **“inşa edici bir pratik”**.

Çiler Dursun’un haberin gerçeğin hiçbir zaman tam kendisi olamayacağına, bunun imkânsızlığına, onun sadece **“gerçekliğin temsillerinden bir tanesi”** olduğuna ilişkin bu söyledikleri, eleştirel yaklaşımın liberal yaklaşımdan ayrıldığı önemli noktalardan bir tanesi. Bir kez Dursun’un paylaştığı bu radikal argümanı besleyen felsefi gelenekten ilerlediğinizde, örneğin ABD’nin ikinci Irak saldırısı sırasında televizyon kanallarında sıklıkla duyduğumuz “savaşa ilişkin bütün gerçeğin bize iletiildiği” gibi iddialar savunulabilir olmaktan çıkıyor. Ya da yine artık savaşa ilişkin “gerçek” neydi ve bize bunu kim, hangi kanal

gösterdi, hangi gazete anlattı; *CNN* ile *Fox TV*nin gösterdikleri mi savaşın gerçeğiydi, yoksa *BBC* veya *El Cezire* televizyonunun gösterdikleri mi; ya da Irak devlet televizyonunda Propaganda Bakanı *El Sahafın* söyledikleri mi? gibi sorular sormanın anlamı kalmıyor. Çünkü, bunların hepsi bize orada olup bitene dair ayrı ayrı “gerçeklikler” kurdular. Nitekim hatırlarsınız, kimi medya kuruluşları/gazeteciler için bu bir “savaş”, kimileri için “saldırı”, kimi diğerleri için ise “özgürlük operasyon”uydu. Bağlı olarak failleri de, “Saldırgan Güçler”, “ABD-İngiliz Güçleri”, ya da “Koalisyon Güçleri” idi. Şimdi bir kez daha soralım bu ifadelerin hangisi gerçekliği resmediyor? Ya da şöyle düşünün, tam o sırada, siz Irak’da olsaydınız “savaşın bütün gerçeğini” görmüş olur muydunuz? O halde söylendiği gibi, haberle, “gerçek” diye kabul ettiğimiz arasında hep indirgenemez bir mesafe var.

Özetle Dursun’un iddiasını bir adım ileri götürerek söylersem; “gerçek” dediğimiz şey, her zaman bir temsil ya da aracıyla/dolayısıyla bize ulaşan bir şey. Ek olarak, her temsil edimi, her zaman bir yerden/taftan gerçekleşiyor. Öyle ya, kameranızı gerilimin dorukta olduğu bir siyasal mitingde, güvenlik güçlerinin arasından katılımcılara çevirirseniz bu birincileri; tersine, katılımcılar arasından güvenlik güçlerine doğru çevirirseniz, bu defa da bu ikincileri “saldırgan” olarak temsil etmiş olursunuz. Başka ifadeyle, haber bir kurguya dayanıyor, bu kurgu da gazetecinin/habercinin çoğu zaman gayrı-iradi olarak konumlandığı ancak her zaman “siyasal” nitelik taşıyan, bir çerçeveleme içinde gerçekleşiyor. Yani, taraflanmadan bir gerçeklik kurmak (haber yapmak) mümkün değil. Dolayısıyla da haber, sadece tarafsızmış, nesnelmiş, dolayısıyla gerçeği anlatıyormuş gibi yapan, aslında ise bize kurgusal bir öykü anlatan bir şey. Yukarıdaki örneğimizden gidersek, diyelim ki, “nesnel”

ya da üçüncü bir yerde durarak “mesafeli” davranıp, “Saldırgan Güçler” ya da “Koalisyon Güçleri” değil de, “ABD-İngiliz Güçleri” demeyi tercih ettiğinizde de (savastan yana) taraflanıyorsunuz aslında, ama sadece bunu saklamış oluyorsunuz. İşte Dursun’a göre, liberal gazetecilik anlayışı içerisinde biçimlenen gazetecilik profesyonel ve etik kodları ki bunlar bize neyin haber değeri taşıdığını neyin taşımadığını, haber değeri taşıyan “önemli” şey haberleştirilirken dengeli ve adil olunmak gerektiğini vb. söyleyerek **haberini belli biçimde yapıllaştırma** yol açıyor. Bu anlamda haber, diğerleri (örn. tartışma programları, köşe yazıları) ile kıyaslandığında en fazla yapılandırılmış, anlamın en fazla kapandığı bir *tür/format (genre)* olarak karşımıza çıkıyor. Başka ifadeyle, diğerleri arasında ideolojik/tarafli/statükocu niteliğini en saklamayı beceren (“sıkı”) metin, haber oluyor.

Haberci/gazeteci işin daha ABC’sini (örneğin, **5N+1K** kuralını) öğrenirken içselleştirmeye başladığı profesyonel gazetecilik ideolojisinin “anlatı stratejileri” sayesinde haberini, nesnel, tarafsız, gerçekmiş gibi sunabiliyor. Çiler Dursun bu anlatı stratejilerine örnek verirken, “nesnellik” etkisinin, haber kaynağından -diyelim resmi kurumlardan- alınan bilgilerin **tırnak işaretleri/aktarma ifadeleriyle verilmesiyle** yaratıldığını, böylelikle okuyucuya okuduğu sözün gazeteciye değil, kaynağa ait olduğunun hissettirilerek, resmi haber kaynağına “nesnellik” (bağlı olarak “güvenirlilik”) kazandırıldığını, buna karşılık sıradan insan haber kaynağı olduğunda bunun yapılmadığını söylüyor. Burada bir örnek de ben vereyim, tanık olduğum bir örnek: *Reha Muhtar*, taraflardan birinin cinsiyet değiştirerek erkek olmak istediği, aynı cinsten bir çift ile, bir “uzmanı” konuk ediyor haberlerde. Masanın bir yanında oturan “uzmanımız” tabii ki,

bize bu "sıradışı" olaya nasıl bakmamız gerektiğini söyleyecek "bilimsel", "nesnel" otoriteyi temsil ediyor, Reha Muhtar onu bize bu "acayip" olayı anlam dünyamızda "doğru" yere koyabilmemizi sağlayacak bir "durum tanımı" yapsın, "gerçek" tanıyı koysun, biz de onun "güvenilir uzmanlığıyla" söylediklerine itibar edelim diye çağırılmış. Bu arada tabii ki, haber "dengeli" olsun diye değil de, reyting getirsin diye olayın "failleri" de Muhtar'ın diğer tarafında oturuyor. "Uzmanımız" beklenebileceği gibi bunun bir "hastalık" olduğunu, tarafların psikolojik tedaviye ihtiyaçları olduğunu belirtiyor. Arada "faillere", en çok da ilişkide erkek rolünü üstlenene de söz düşüyor, ancak her defasında Reha Muhtar aşağılayarak, acıyarak susturuyor onu. Ayrıca belli ki durumun "uzmanımız" tarafından ("sapıklık" değil) sadece bir "hastalık" olarak tanımlanmasından hoşnutsuz; "bu bir sapıklık değil mi?" diye ısrarla sorup, istediği cevabı almaya çalışıyor konuk "uzmandan", ama bir türlü olmuyor. Buna belli ki kızan Reha Muhtar da, konuyu "ne sapıklıklar oluyor hayatta sayın izleyiciler, gördünüz işte" gibi bir şeyler söyleyerek kapatıyor. Yani gazetecilere düşen "ikincil durum tanımlayıcılığı" rolüyle yetinmeyip, "birincil durum tanımlayıcısı" olarak kabul ve muamele gören "resmi uzmanımıza" bırakmıyor olayın tanımlanmasını. Aslında "haberci" Reha Muhtar olunca en basit gazetecilik ilke ve normlarının hiçe sayıldığı böyle "kara mizah" örneği sayılabilecek haberler ortaya bolca çıkıyor. Dolayısıyla benim asıl vurgulamak istediğim, bu kadar apaçık yapılan bir ihlal değil. Şimdi bir an siz, konunun daha "ciddi" ve "ideal" gazetecilik ilke ve etik kodlarına saygılı televizyon *anchorman*'lerinden birisinin haber programında ele alındığını düşünün -ki çok karşılaşıyoruz benzer durumlarla. Bu durumda da haber metninin, konuk edilen bu "biçareleştirilenler" lehine değil, (nesnel/resmi/güvenilir) "uzman"ımız le-

hine kapatılacağını; üstelik de bunun bütün taraflar konuk edilip, kendilerine söz hakkı verildiği için pekâlâ “dengeli bir habercilik” örneği sayılabileceğini; hatta böylelikle sunucunun “ciddi/tarafsız” gazeteci imajını güçlendirebileceğini kestirmek hiç de zor değil.

Çiler Dursun’un dikkatimizi çektiği, diğer haber anlatı stratejileri ise -ki bunlar kısmen gazetecilik rutini ile haberin bir meta haline gelmiş olmasından kaynaklanıyor- “**kişiselleştirme**” ve “**parçalama**” gibi stratejiler. Birincisini örneklersem, diyelim “banka hortumlama suçu” haber kurgusu içerisinde öyle kişisel bir öykü halini alıyor ki, sosyo-ekonomik bağlamından koparılıyor, böylelikle her türden benzeri yolsuzluk gibi bunun da mevcut ekonomik sisteme içkin/yapısal bir sorun olduğu gözden kaçırılıyor. Sorun “kötü niyetli bir işadamınca” yapılan “arızı” bir durum haline getiriliyor. Hatta haber mümkünse, “iyi” şeyler yapan, “vergi rekortmeni” işadamına ilişkin bir diğer haberle “dengelenabiliyor”, sistemin bütününe yönelik bir güvensizlik oluşmasına izin verilmemeye çalışılıyor. Ancak burada ben de vurgulamalıyım ki, bunlar iradi olarak işleyen süreçler olmaktan çok, hegemonik ideoloji içinde mesleğin profesyonel kodlarını içselleştiren gazetecinin kendisini içinde bulunduğu süreçler. “Parçalama” stratejisinde ise, haberlerin gazete-lerde politika haberleri, ekonomi haberleri, adliye haberleri olarak sunulmasında olduğu gibi, olaylar aralarındaki sebep-sonuç ilişkileri koparılarak veriliyor, böylelikle okuyucunun anlam haritası parçalanıyor. Diyelim, ekonomi sayfalarının gözde “uzmanları” aracılığıyla “ekonomik kriz” teknik bir sorun gibi anlatılıyor, böylelikle onun siyasal/toplumsal bir sorun olduğu gözden saklanıyor. Örneğin hırsızlık, evsizlik, intihar, “tinerci çocuklar” ve benzerlerinin artmasıyla, “ekonomik kriz” arasın-

daki ya da daha doğru ifadeyle artan yoksullaşma arasındaki sebep sonuç ilişkisi koparılıyor.

Dursun'un "gazetecinin tarafsızlığına" ilişkin belirlemeleri bozuttandıran ikinci iddiası, bu "**tarafsızlığın kullandığımız dile/söyleme için olduğu**" iddiası. Yazının sınırları içinde ayrıntılandırılmıyor ama, anlıyoruz ki, gazetecinin/haberin "tarafsızlığının" bir diğer nedeni de, toplumdaki eşitsiz iktidar ilişkileri içinde kurulan ve de bunları yeniden-kuran bir araç olarak bizzat "dil" ya da "hegemonik söylem". Bu nedenle çoğu zaman alışkanlıkla, düşünmeden kullandığımız sözcüklerle, basmakalıp ifadelerle de "tarafıyoruz". ABD'nin Irak saldırısını nasıl gerçekleştireceğine ve Türkiye'nin üstleneceği role dair askeri planların gazetelerin ilk sayfalarının gözde konusu olduğu günlerde, "büyük" bir gazetemizin başlığı şöyle bir şeydi: "Üç yıl Iraktayız". Şimdi bu "biz" gizli öznesinden kimi anlamalıyız?: Türkiye halkını? Türkiye ordusunu? ABD ve Türkiye ordularını? ABD ve Türkiye halklarını? "Koalisyon Güçleri"ni ("özgürlük götürücülerini")? Hangisini? Haberi okuyunca anlıyoruz ki, kastedilen "ordu". Peki o zaman nasıl "ordu" askeri bir kurum olarak aralarında savaş karşıtları da bulunan "bizim/sivililerin" yerine geçer? Nihayet bu manşetin "tarafsız" ya da "nesnel" olduğunu söyleyebilir miyiz? Ya da, daha basitçe meseleyi, "işadami" dediğimizde "cinsiyetçilik", "Yine travesti rezaleti...", "Yahudi işadami arkadaşını öldürdü" ya da "Rize'de Temel fıkrası gibi bir olay..." diye manşet attığımızda ayrımcılık/ırkçılık, yapmış olmuyor muyuz?²

² Dilin bu tür, cinsiyetçi/seksist; ırkçı/ayırıcı kullanımına ilişkin gazetelerden örnekler için, *BİA Habercinin Elkitabı* dizinin birinci kitapçığı olan *Medya ve Toplum*'da, Mine Gencel Bek'in "Yerel Politika ve Yerel Medya" başlıklı yazısına bakınız.

Bütün bu çerçeveleme biçiminden sonra, gazeteciden/haberden değil “tarafsızlık”, belirli bir “dengelilik” ve “nesnellik/objektiflik” beklemek bile imkansız hale geliyor. Gazetecilik/haberciliğe atfedilen “gerçeğin peşinde olmak” ile “tarafsız” ve/veya “nesnel” olmak gibi bu birbirine bağlı iki mit çürütülüyor. Üstelik diğer nedenlerin yanı sıra bu imkansızlığın bizzat bize “ideal” olarak sunulan gazetecilik anlayışı ile pratiklerinin bir sonucu olduğu iddia ediliyor. Bu durumda şöyle bir değerlendirme gelebilir aklınıza haklı olarak. Gazeteciliğin “ideal” ilkelerinden ve “etik” kurallardan uzaklaştığı için tarafdandığı, böylelikle bağımsızlığını, dolayısıyla da sahip olduğu güveni yitirdiği söylenirken, birden karşımıza sorunun aslında bu “ideal” ilkelerle başladığını söyleyen “yeni” bir iddia çıkarılıyor. O halde, ne yapmak gerek? Madem bu normlar/ilkeler temelden sorunlu, bunlara hiç aldırmadan mı gazetecilik yapalım? Yoksa, “gazeteciliğe dair bildiğimiz her öğretiyi/pratiği unutup, yepyeni bir gazetecilik anlayışının/pratiğinin peşine mi düşelim?”. Birinci soruya benim cevabım “hayır”; yani gazetecilik ideal ve ilkeleriyle etik kodlar elbetteki gerekli, ancak bunlar yapısal bir sorun taşımakla birlikte, “başka” türlü de kurularak uygulanabilirler. Yani “tarafsız” olamıyorsak, olmamız da gerekmiyorsa, “adil” olmaya çalışabiliriz ki bu konu bizi yeniden BİA’yı ve BİA Yerel Medya Eğitim Programlarını tartışırken üzerinde durduğum önceki metinde tartıştığım “gazetecinin etik ve politik sorumluluğunun” yeniden tanımlanması meselesine götürür. Yani haberimizin “dengeliğini”, mevcut kodların lafını aşan bir etik/politik sorumlulukla kurabiliriz. Çünkü, “dengeliği”, yukarıda verdiğim -unutun Reha Muhtar’ın yaptığını- “ideal” ve “ciddi” gazetecimizin yaptığı gibi anladığınızda; haklarındaki mahkûmiyet kararı daha en başından toplumun iki yüzlü ahlaki tarafından verilmiş bir olayda, kimbilir hangi saik-

le ekrana çıkmayı kabul eden sadece cinsel değil, sınıfsal, kültürel açıdan da “mağdun/çekinik/azınlık” bu iki insanı, daha ağzını açmadan “doğru” söyleyeceğine inanılan her anlamda (sınıfsal, cinsel, kültürel) “muteber/saygın” değerleri temsil eden “uzman” karşısına çıkardığınızda, geceleyin rahat uyunmanızı sağlayacak -böylelikle sorumluluktan kendinizi kurtaracak- şekilde “dengeli” habercilik yapmış oluyorsunuz.

İkinci soruyla ilgili olarak benim vereceğim cevap ise hem “hayır”, hem “evet”. “Hayır” çünkü gazetecilikle ilgili bildiğimiz her şeyi tamamıyla bir kenara bırakmak ne mümkün, ne de gerekli. Mevcut gazetecilik anlayışları/pratikleri farklı ölçütlerle yeniden tanımlanabilir. Bu arada, “yepyeni” gazetecilik anlayışlarının/pratiklerinin peşine de düşülebilir, hatta düşülmeli. Nitekim alternatif medya örgütlenmeleri bunu çeşitli biçimlerde yapmaya çalışıyorlar. Okuyucularını “haberci” haline getiriyorlar. “Evsiz” birisi yapıyor “evsizler” ile ilgili haberi, ya da G8 “Zenginler Kulübü” toplantısına onlarla aynı uçakta gidip, aynı otellerde kalan “gazeteciler” değil, “küreselleşme karşıtı” eylemcilerinden biri olan ya da onlarla birlikte yolculuk edip, barınan “gazeteciler” hatta gazetecilikle ilgili hiçbir temelleri olmayan kimseler yapıyor. Dolayısıyla bu iki “farklı” gazeteciden birbirinin yerine konulabilir değil, birbirini karşı karşıya tamamlayan haberler alıyorsunuz. Burada en önemli iş de, okuyucuya düşüyor. Çiler Dursun, yazısını önemli başka bir şey söyleyerek bitiriyor: bütün anlamı kapatan/sıkı dokulu yapısına ve mevcut eşitsiz iktidar ilişkilerini yeniden-üreten bir dil içinde kurulmasına rağmen her haberin **-yine dilin yapısı, hegemonik söylemin kuruluşu gereği-** kendi içinde süreksizlikler, çelişkiler, direnen karşı-anlamlar taşıdığını, bu

karşı anlamları yakalayarak aşağıdan yukarıya doğru bir direnmeyle “karşı-gerçek” üretilebileceğini, bunun da okuyucuya düştüğünü söylüyor. Yani, haber metinleri üzerine verilen mücadele, hayata anlamlandırma üzerine verilen bir mücadele. Dursun’un bize umut kapısı bırakan bu söyledikleri sonucunda, “dil bir sınıf mücadelesi alanı olduğunu” söyleyen Rus dilbilimci *Volosinov*’dan esinle ifade edersem; haber üretimi alanı, sadece sınıfsal bir mücadele alanı değil, bütün (cinsel, dinsel, etnik, kültürel dışlanmışlar, ayrımcılığa uğrayanlar) “madunlar” tarafından verilecek bir mücadele alanı. Okuyucu ya da gazeteci, hepsinin bu mücadelede yeri olmalı.

Elinizdeki kitapçığın ikinci ve üçüncü yazıları, yukarıda eleştirilen “ideal” gazetecilik ilke ve normlarına bir dönüş anlayışını/pratiğini temsil eden, bu haliyle de “klasik” ya da “geleneksel” denilen mevcut gazeteciliği eleştirerek yola çıkan Yurttaş Gazeteciliği üzerine. İlk yazı ABD’de 1990’larda ortaya çıkan bu gazetecilik anlayışı/ pratiğiyle ilgili tartışmaları Türkiye’deki akademik çevrelerle -her ne kadar bundan bihaber görünseler de- gazetecilerin gündemine taşıyan Ragıp Duran’ın “**Yurttaş Gazeteciliği**” başlığını taşıyan yazısı. Duran’ın yazısı mevcut yaygın medya ortamına bir eleştiri ile başlıyor ve günümüzde asıl görevi, yasama, yürütme, yargı erklerinin kötüye kullanımını engelleyerek, kamu çıkarlarına bekçilik etmek olan (“dördüncü” güç) medyanın iktidar edenlerin (“egemenlerin”) yanında bir “beşinci kol” olma rolü üstlendiğini söylüyor. Bunu da medyanın bugün içinde bulunduğu güven bunalımının nedeni olarak görüyor. Duran’a göre, bu güven bunalımına medyadaki tekelleşme süreci ile medya sahipliğinin almış olduğu biçim yol açtı. Bir za-

manların toplumla/yurttaşla iç içe “gazetecilerinin” yerini “medya mensupları aldı.”³ Duran, Yurttaş Gazeteciliği'nin, anlamlı biçimde tekelleşmenin en yoğun olduğu ABD'de ortaya çıktığını ve hareketin başını “eski değerlere dönüş” sloganıyla yası 60'ları geçmiş eski gazeteciler kuşağının çektiğini belirtiyor. Bu haliyle de, Yurttaş Gazeteciliği'nin, klasik/geleneksel gazetecilik karşısında yepyeni ve alternatif bir arayışı temsil etmediğini, ancak abartılmaması gerektiği gibi, küçümsenmesi de gereken bir arayış olduğunu ekliyor. Duran'ın yazısında Yurttaş Gazeteciliği'nin ilkeleri üç madde halinde özetleni-

³ Ben iki konuda, Ragıp Duran'ın düşüncelerini tartışmalı buluyorum. Bana göre gazetecilerin bir zamanlar toplumla iç içe iken bunu tekelleşme süreci içerisinde “yitirmiş oldukları” iddiası, özellikle Türkiye gibi basın kendi kendine toplumu yukarıdan-aşağıya yeniden yapılandırma misyonunu üstlenmiş olduğu gelişmekte olan ülkeler için “tartışmalı”. Çünkü bu ülkelerde, yaygın medyadaki gazeteciler yönetici elit/sınıf içinden çıkmadırlarsa eğer, medyaya bu toplumlarda atfedilen önemli rol gereği, çok çabucak -tekelleşmeyi beklemeden- onun bir parçası haline geldiler ya da getirildiler. Bu konuda söz konusu iddiayı paylaşan ve detaylandıran bir tartışma için, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birinci kitapçığı olan *Medya ve Toplum*'daki Nilgün Gürkan'a ait, “Türkiye’de Gazetecilerin ‘Gözlükleri’, Medyanın Dönüştürmeyen Kodları” başlıklı yazıya bakabilirsiniz. Bu arada, tabii, Ragıp Duran'a bir konuda katılarak; gazetecilerin Bab-ı Ali'deyken daha “saygın” oldukları, İktidali'ye gectikleri andan itibaren bunu da yitirdiklerini, yani tekelleşme sürecinin yaygın medyadan gazetecilerin kalan son saygınlıklarını götürdüğü kanısındayım. Tartışmalı ikinci nokta ise şu; medyanın, kamu çıkarlarının koruyucusu “dördüncü güç” olduğu biçimindeki liberal savı sürdürmenin ancak belirli koşullarda anlamlı olduğunu düşünüyorum. Kanımca tekelleşme bütün hızıyla sürer ve de bunun önünü alacak bir politik irade ortada görünmezken, tekelci medyadan kurumsal olarak “dördüncü güç” gibi davranmasını beklemek bir hayal. Dolayısıyla bu sadece ne yazık ki, söz konusu kurumlarda çalışan gazetecilerden -o da işlerini kaybetmeyi göze alabilenlerden, ya da “aykırı” oldukları halde “reyting”i “iyi” olduğu için konumunu koruyabilenlerden- beklebileceğiniz bir şey. O halde, yaygın/statükocu/merkez medya karşısında kurumsal olarak “dördüncü güç” olarak davranabilecek sivil toplum medya kuruluşlarına ihtiyacımız var. Yoksa “medya” kavramı altında toplanıp, “ortak” ve “kamu çıkarına” davranması beklenilecek homojen bir kurumsal güç yok. Kaldı ki, “kamu çıkarı” kavramı da demokrasinin en sorunlu kavramlarından bir tanesi. Yani sorun şu; “hangi medya, hangi kamunun, hangi çıkarlarına göz kulak olacak?” Yani, medyanın demokrasilerde “dördüncü güç” haline gelebilmesi, bir yandan medya ortamının çoğulculaşmasına, diğer yandan da, siyasal/ekonomik sistemin sürekli bir proje olan radikal demokratik dönüşümler geçirmesine bağlı. Bu görüşlerimin bir kısmını, *Medya ve Toplum* kitapçığındaki yazımda tartıştım.

yor; **haber kaynaklarının çoğaltılması, haber kaynaklarıyla etkileşim ve hedefe ulaşana kadar yayın**, yani sıkı bir haber takibi. Bu ilkelere yakından baktığımızda, Çiler Durşun'un yazısında eleştirdiği "resmi kaynaklara" dayalı olarak yapılan habercilik yerine; sivil yurttaşları haber kaynağı olarak gören, dahası haberi onlarla birlikte yapan, dolayısıyla haberin üretimi sürecine okuyucuyu da katan bir gazeteciliğin getirildiğini görüyoruz. Böylelikle söz konusu olan yurttaşın, yurttaşlık bilincinin harekete geçirildiği bir gazetecilik. Yurttaş Gazeteciliği'nin ikinci bir farklılığı gazetecinin, pasif ("aktaran") konumundan, aktif ("eyleyen") konumuna geçerek yaptığı bir haberciliğe dayanmasında yatıyor. Bu haliyle, Yurttaş Gazeteciliği'nde artık "ideal" gazetecilikteki "gazetecinin tarafsız olması gerektiği" (bizim de, "mümkün olmadığını" söylediğimiz) gibi bir iddia ortadan kalkıyor; gazetecinin, yurttaşın-onun çıkarlarından yana- taraflanarak habercilik yaptığı, örneğin yoksul/yaşlı insanların sorunlarını haber yapmak için "emekli maaşı kuyruğunda ölmesini beklemediği," dahası habercinin yurttaş olarak, yurttaşlık bilinciyle haber yaptığı bir pratik ortaya çıkıyor. Aslında bu "haber değeri"ne dair klasik/geleneksel gazeteciliğin söylediklerinin değişmesi anlamında, bir zihniyet değişikliği de. Çünkü mevcut anlayış gazeteciye, "sıradışı" olanın haber olacağını söylüyor; yani yoksul/yaşlı insanın hâlâ yaşıyor olması devletin sosyal devlet olmaktan giderek uzaklaştığı bir Türkiye'de "sıradan" bir şey olduğu için haber olmuyor, onun yerine "emekli maaşı kuyruklarındaki sıkıntının, emeklilerin çoğunun banka kartı kullanmayı bilmemelerinden ya da ona güvenmemelerinden kaynaklandığı" "resmi açıklaması" ya da yukarıda da söylediğim gibi aralarından birisinin "kuyrukta beklerken ölmesi" haber oluyor.

Ragıp Duran'ın Yurttaş Gazeteciliği ile ilgili olarak altını çizdiği diğer önemli bir nokta da bunun ABD'de yerel medya düzeyinde ortaya çıkan, aslında da en iyi ve kolay yerel medya tarafından uygulanabilecek bir model olması. Çünkü, Yurttaş Gazeteciliği, habercinin yurttaş sorumluluğuyla davrandığı bir gazetecilik ve yerel gazeteciler, okuyucu/dinleyici/izleyicileriyle her zaman iç içe olma, onları haber üretim sürecine katma imkânına sahipler. Peki Yurttaş Gazeteciliği anlayışıyla yola çıkanlar neler başarmışlar? Duran ABD'den örnekler veriyor ve bunun yepyeni yaratıcılıklarla Türkiye'de de, özellikle de yerelerde uygulanabileceğini, aslında bir çok yerel gazete/radyo tarafından belki de halihazırda uygulanmakta olduğunu söylüyor. Yazıda son olarak, Yurttaş Gazeteciliği'ni ABD'de uygulayan bir grup gazeteci tarafından yazılan bir kitaba gönderme yapılarak, bu "yeni" tür gazetecilik yapmakla kazanılan yararlar özetleniyor ki, bunlardan bazıları kanımca oldukça önemli. Yurttaş Gazetecileri "sıradan sorunları cazip hale getirdiklerini", "olaya/habere farklı gözlerle bakmayı öğrendiklerini" ve de "haberde önceliklerinin değiştiğini" söylüyorlar örneğin. Eğer bu, yukarıda değindiğim şekilde sıradan insanın sadece bir felaket, kaza, ölüm vb. halinde haber nesnesi haline geldiği durumdan, "olağan" olaylarla ilgili olarak da haber olabilmelerini anlatıyorsa, ya da başka ifadeyle, "geleneksel" gazeteciliğin "haber değeri" atfettikleri şeylerde bir kırılmayı anlatıyorsa, Yurttaş Gazeteciliği önemli bir adım atmış sayılmalı. Aynı şekilde, eğer söz konusu gazeteciler, haberde "olayın bütün taraflarını bir araya getirmeyi başardıklarını" belirttiklerinde, haberi "resmi/uzman/önemli kişilerin" açıklamalarını merkez alarak kurmak yerine, sıradan yurttaşın sorunlarını/ifadelerini merkeze alarak kurmayı kast ediyorsa yine geleneksel gazetecilik çizgisinde önemli bir çatlak oluş-

turmuşlar demektir. Ayrıca, “yurttaşların kendi sorunlarına sahip çıkmalarını” sağlayabilmişlerse sahiden, bu da. Ayşe İnal’ın *Medya ve Toplum* kitapçığındaki yazısında medyanın ve toplumun demokratikleşmesi için önerdiği gibi; “yurttaşların kendi hayatları üzerinde söz sahibi hale gelmelerine” medyanın katkıda bulunması demektir.

Yurttaş Gazeteciliğiyle ilgili diğer yazı, İncilay Cangöz’ün, “**Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Medya**” başlıklı yazısı. Cangöz de, Ragıp Duran gibi, Yurttaş Gazeteciliği’nin ortaya çıkışını medyanın “dördüncü güç” olmaktan çıkarak, çıkarları ekonomik/siyasi/askeri iktidar çevreleriyle büyük ölçüde örtüşen “kendisi bir güç” haline gelmesiyle ilişkilendiriyor. Cangöz’ün *Jan Schaffer*’den aktararak söylediğine göre, Kamu Gazeteciliği (*public journalism*) olarak da adlandırılan Yurttaş Gazeteciliği’nin (*civic journalism*) hedefi; “**yurttaş olma bilincini ve sorumluluğunu tetiklemek**”. Ancak Yurttaş Gazeteciliği’nde, bireyin kendi sorunlarına sahip çıkması tetiklenmeye çalışılırken, ona “nasıl harekete geçmesi gerektiği” “**yukarıdan**” bildirilmiyor Türkiye’de genellikle yapıldığı gibi (hatırlayın bizim televizyonlarımız hâlâ daha bize, “modern” sayılabilmek için yeterli derecede sabun ve tuvalet kağıdı tüketmediğimizi söyleyerek, ellerimizi nasıl yıkayıp, dişlerimizi nasıl fırçalamamız gerektiğini öğretiyor). Yerine bu sorunların dillendirilip, çözüm yollarının bütün taraflarca birlikte tartışılarak oluşturulacağı bir **platform/forum** oluşturuluyor. Bu arada Ragıp Duran’ın da belirttiği gibi, haberin tanımı genişliyor, haberin üretim sürecine yurttaş/okur dahil ediliyor, haber değeri, haber öncelikleri sıralaması değişiyor. Böylelikle gazeteci pasif bir rolden, aktif -kamudan/yurttaştan yana taraflı bir konuma- geçiyor. Bunun dışında “ideal” gazeteciliğin haberin

doğruluk, nesnellik taşıması, adil ve dengeli olması gibi normları korunup, uygulamaya sokuluyor. Başka ifadeyle gazeteciliğin günlük rutini içinde kaybolan bu normlara dönülmesi hedefleniyor. Cangöz de Duran gibi, Yurttaş Gazeteciliği'nin en kolay yerelerde uygulanabilmeye elverişli olduğu görüşünde. Ancak Yurttaş Gazeteciliği'nin uygulanabilmesiyle ilgili önemli bir saptaması var; **yerel medyanın mevcut güç/iktidar ilişkilerinin etkisi dışına çıkabilmesi ya da en azından bunun gerekliliğinin farkında olması** gerekiyor. Bu da, Cangöz'e göre medya sahipleriyle gazetecilerin, içinde buldukları bağımlılık ilişkilerinin yaptıkları haberciliğe nasıl yansıdığı üzerine bir öz-eleştirelilik geliştirebilmeleriyle mümkün.

Cangöz, yazının ikinci bölümünde yaşadığı kent Eskişehir'de yayınlanan yerel gazetelerden örnekler vererek, Yurttaş Gazeteciliği anlamında nelerin yapılmaması ve yapılması gerektiğini tartışıyor. Örneğin, yerelerde en önemli haber kaynağını oluşturan valilik, belediye, yerel ticaret ve sanayi odaları, kent inleri gelen işverenleri ve bürokratları, siyasi partilerin yerel şubeleri ve yöneticileri, yerel güvenlik birimleri amirlerinin bir çoğu "halkla ilişkiler" politikasının bir parçasını oluşturan resmi kurumlar merkezli rutin haberler yerine, yurttaş merkezli haber peşinde olmayı öneriyor. Hazırlanması daha çok zaman ve emek gerektiren bu tür habercilikle yerel medyanın toplumda en az sesi duyulan kesimlerin (örneğin, kadınların, yaşlıların, engellilerin, yoksulların) sözcüsü durumuna geleceğini belirtiyor. Ayrıca, sadece sorunların dillendirilmesinin Yurttaş Gazeteciliği'nin hayata geçirilmesine yetmeyeceğini, yerel medyanın sorunlara ilişkin çözümler üretilebilmesi ve üretilen çözümlerin hayata geçirilmesini sağlayacak şekilde ilgili bütün tarafları bir araya getirecek sürekli yapılar ve forumlar

oluşturmasını öneriyor.⁴ İncilay Cangöz'e göre, yerel medya, Yurttaş Gazeteciliği'ni uygulamaya sokabildiği ölçüde, yaygın medyaya tercih edilir hale gelebilir. Ancak Yurttaş Gazeteciliği pratiklerinin hayata geçirebilmesi için, yerel medya sahipleriyle birlikte yerel gazetecilerin önemli bir zihniyet değişikliğine gitmeleri; ellerindeki aracı -kendileri için bir ekonomik/siyasal çıkar kaynağı olarak değil- "**demokrasiyi güçlendirmeyi hedefleyen bir güç**" olarak görmeleri gerekiyor. Bunu sağlayacak bir "yaptırım" da yok tabii. Yaptırım belki, "yurttaş gazeteciliği" yapan gazetelerin okuyucu tarafından ödüllenenlerden gelebilir. Ya da, medya sahiplerinin bir gün, kendilerinin de demokrasiye ihtiyaçları olacağını düşünerek davranmaları beklenebilir.

Öyle görünüyor ki, Yurttaş Gazeteciliği'nin tarihi çok eski değil ve nasıl bir yaygınlık kazanacağı ya da ne yönde evrileceğini söylemek için de henüz çok erken, ayrıca ne olduğu konusunda da takipçilerinin/savunucularının da tam uzlaştığı söylenemez. Konuyla ilgili diğer çalışmalara bakıldığında Yurttaş Gazeteciliği'ni, gazeteciliği "mevcut olandan farklı bir felsefe etrafında yeniden yapılandırma çabası" olarak görenler kadar, daha az iddialı biçimde "yeni bir gazetecilik modeli" kabul edenler, nihayet "sadece bir teknik" olarak görenler bulunuyor. Ragıp Duran ile İncilay Cangöz'ün yazılarını birlikte değerlendirildiğinde ise, Yurttaş Gazeteciliği'ni, nicedir rayından çıkmış olan gazeteciliğe, "ideal" ya da -bir zamanlar sahip olduğu varsayılan- ilkeleri yeniden kazandırmayı hedefleyen bir hareket olarak gördükleri anlaşılıyor. Bu anlamda Yurttaş Gazeteciliği'nde de, eleştirel kuramlardan araştırmacıların gazetecili-

⁴ Aynı konuda *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin ilk kitapçığı *Medya ve Toplum*'da yer alan Mine Gencel Bek'in "Yerel Medya ve Yerel Politika" başlıklı yazısına bakabilirsiniz.

ğın/haberin yapısal yanlılığını gözlerden sakladığı için sorsallaştırdıkları liberal -yani medyanın kamu yararına bekçilik yapan dördüncü güç olduğu/olması gerektiğine ilişkin- mitin sürdürüldüğünü iddia etmek mümkün. Kanımca demokratikleşmenin acil olarak bir yerden başlaması gerekiyorsa, bunda bir 'sorun' yok. Yurttaş Gazeteciliği Türkiye'de tekelci medyada çalışan ve de işlerini "politik ve etik sorumlulukla" yapmaya çalışan gazetecilerin birey olarak uygulayabildikleri bir şey olabileceği gibi, ticari nitelik taşımakla birlikte tekel-dışı nitelikteki yerel medyanın, sadece okura dayanarak ayakta durmak tercihiyle uygulamaya koyacağı kurumsal bir tercihe dönüşebilir. Böylelikle medya ortamı "dördüncü güç" olarak davranabilen sivil toplum medyasıyla dengelenebilir.

Yurttaş Gazeteciliği'nde "yeni" olan ne? Kanımca Yurttaş Gazeteciliği'nin yeni ve olumlu yanı, statükodan yana politik bir nitelik taşıdığı halde değilmiş -politika üstüymüş- gibi davranan geleneksel gazeteciliğin maskesini düşürmesi. Bu arada da artık klasikleşmiş olan bazı haber yapma anlayışıyla pratikleri üzerine bizi Çiler Dursun'un yazısının önerdiği üzere düşündürmesi, hatta şimdi yapılabildiğinden ve yapılabileceğinden emin değiliz ama, bu konuda değişme de getirmesi.

Ancak sorunlu yanları da bulunuyor Yurttaş Gazeteciliği'nin. En önemlisi de, gazeteciliğin politik bir iş olduğunu itiraf ederken, bu politik işin, gazeteciliğin mevcut etik kodlarını da sorgulamayı, tartışmayı gerektiren yanını ihmal etmesi. (Oysa politik tercihlerin her zaman etik bir tercih olduğunu biliyoruz). Yani beraberinde mevcut olanı sorgulayan bir etik anlayış getirmemesi. Başka bir sorun da şu; gazeteciliğin her zaman belirli siyasal/ekonomik/kültürel iktidar ve güç ilişkileri içinde deneyimlendiğini hesaba katmadan, gazetecilik anlayışıyla

pratiklerinin -örneğin "haber değeri" sıralamasının- "yurttaşlardan" yana nasıl değiştirilebileceğini sorun edinmemesi. Dolayısıyla mevcut pazarın ilişkilerinin bir parçası olan medyanın program/basım formatı ile içeriğinin bu pazar-ıçi arz ve talep ilişkisine göre belirlendiği olgusunu ihmal etmesi. Oysa, örneğin reyting/seyirci, dolayısıyla reklam getirdiği iddiasıyla, televizyon haber formatının nicedir "habeğlendirme" (*info-tainment*)⁵ dönüşmüş olduğunu biliyoruz. O halde "izleyici/dinleyici/okuyucunun" bir çokları için "pazar" dan ibaret olduğu; "izleyici *televoleler* talep ediyor, biz de arz ediyoruz" denildiği, böyle bir yaygın/yerel medya ortamında Yurttaş Gazeteciliğinin, "yurttaş"ının da "pazar" ile özdeşleştirilmeyeceğini kim söyleyebilir? Ya da başka türlü soralım; "yurttaş" ile kim anlatılmak isteniyor? Tanımlardan Yurttaş Gazeteciliğinin "yurttaş"ının "kendi hayatı ve parçası olduğu toplum üzerinde söz sahibi olmak üzere kararların alınmasına katılan aktif/düşünen/eyleyen birey" olduğunu anlıyoruz. "Yurttaş" sözcüğü aynı zamanda, kendi arasında sınıfsal, dinsel, etnik, kültürel, cinsel, yaş vb. özellikler açısından farklılaşmış, ancak bir siyasal çatı altında bir arada yaşama iradesi gösteren bireyleri anlatıyor. O zaman birlikte yaşama iradesinin eşitçe ve özgürce oluşmadığı bir toplumda -ki en gelişmiş denilen demokrasiler bile böyleler- haberin oluşma sürecine "katılan" yurttaşlar kim olacak? Onların her zamanki gibi "beyaz", orta sınıf, orta yaşlı, eğitilmiş, heteroseksüel, erkekler olmayacaklarını umabilir miyiz, başka şeyler değişmediği sürece?

⁵ Televizyon haberlerinin eğlendirme amaçlı türlerle yakınlaşmasıyla ortaya çıkan "format" için İngilizce'de enformasyon/haber (*information*) ile eğlence (*entertainment*) sözcükleri bir araya getirilerek info-tainment sözcüğü türetilmiş. Ben bunu "hab-eğlendirme" ile karşılamayı tercih ettim.

Bu soruları daha da ileri götürmek bizi “Yurttaşlar Demokrasi” üzerine düşünmek zorunda da bırakır ki, bu gerekli olmakla birlikte, kitapçığımızın amacını aşar. O halde özetle peş peşe okunduğunda yukarıda özetlemeye çalıştığım üç makaleden Dursun’a ait olan birincisinin bize, “ideal gazetecilik” de dahil, mevcut gazetecilik anlayışı ile pratiklerini eleştirerek bütün bunlarda radikal bir değişiklik gerektiğini düşündürdüğünü söyleyebiliriz. Buna karşılık Duran ve Cangöz’e ait metinler “ideal” olandan uzaklaşmış olmakla suçlanan “geleneksel gazeteciliği” eleştirerek, “ideal” olana dönüşü temsil eden “Yurttaş Gazeteciliği’ni” tartışmaya açarken, bize haberciliğin “ideal” ilkelerinin de dönüştürülebileceğine -haber tanımının genişlemesi gibi- dair örnekler sunuyorlar. Sonuç olarak “Yurttaş Gazeteciliği” başka şeyler de değişip demokratikleşmediği sürece uygulanması “iyi niyetlere bağlı” olan bir girişimi temsil ediyor. Duran’ın dediği gibi “ne abartılması, ne de azımsanması gereken bir girişim”. Ancak bana kalırsa, bize sadece halihazırda yaptığımız haber tanımı ile haber değerlerini sorgulatıp, değişmesi gerektiğini söylemesi bile önemli.

Ayrıca son ve önemli bir konu olarak, Yurttaş Gazeteciliği’nin önerisi, sadece gazetecinin yurttaştan yana taraflanarak/konumlanarak habercilik yapması ise, gazeteci hâlâ daha kendisini **okurdan farklı ve hiyerarşik olarak onun üzerinde** görüyor demektir. Oysa kanımca “eski” ya da “yeni” fark etmez, biraz “ünlenmiş” çoğu gazetecilerin muzdarip olduğu sorun, tam da kendilerini böyle yurttaş-üstü bir konum atfederek davranmalarında yatmaktadır. Örneğin merak ediyorum, acaba, neredeyse her gazetecinin bir köşeye sahip olduğu -demek ki, yurttaşlara yol göstermek gibi önemli bir misyon üstelendiği- Türkiye gibi kaç tane daha ülke bulunmaktadır? Dolayısıyla kanımca Yurttaş Gazeteciliği’nin hayata geçirilebilmesi

için, öncelikle gazetecinin, kendisinin de “okur” gibi bir “yurttaş” olduğunun ayırđına vararak, ayrıcalıklarından ve kendine atfettiği -başöğretmenvari- yol gösterme misyonundan vazgeçerek davranması, yani yurttaşlaşması gerekir. Yani burada kastedilen (Duran’ın örneğini biraz değistirerek kullanırsam); “erişilmez/seçkin”, sahip olduğu ayrıcalıklarla yurttaş-üstü haldeki “medya mensubuna”, yeniden en az onun kadar “erişilmez/”seçkin”, sahip olduğu ayrıcalıklarla yurttaş-üstü “gazetecinin” itibarının kazandırılması değildir. **Gazetecinin yurttaşlaşmasıdır.** Bana kalırsa da, İkitelli’de “yurttaş gazetecilerden” çok az bulunuyor. Yerelerde ise, neyse ki hâlâ daha çoklar. Bu yüzden Yurttaş Gazeteciliği sahiden de yerel gazete/radyolar için kurumsal bir seçenek olabilir.

Kitapçığımızın dördüncü yazısı, Esra Arsan’ın, “**Çatışma/Savaş Dönemlerinde Habercilik**” başlıklı metni. Bu sunuş metni de, “Yurttaş Gazeteciliği” gibi mevcut olandan hoşnutsuzlukla duyulan bir gereksinim ile arayışı temsil ediyor. Gazetecinin etik ve politik sorumluluğunun katlandığı çatışma/savaş dönemlerinde nasıl gazetecilik yapılması gerektiğini tartışıyor. Ancak bir yanlış anlamaya izin vermemek üzere hemen belirteyim, metnin sorun edindiği şey, bir gazetecilik uzmanlığı/türü olarak savaş ya da çatışma **bölgelerinde** muhabirliğin nasıl yapılacağı değil, genel olarak “barıştan yana” gazeteciliğin nasıl yapılacağı. Ek olarak sunuşun başlığı sıcak çatışma/savaş dönemlerinde yapılması gereken gazetecilikle ilgili olmakla birlikte, içeriği barış **dönemlerinde**, savaşa/çatışmaya/siddele ilişkin/karşı olarak yapılması gereken habercilikle ilgili bir metin olarak da okunmalı. Çünkü, Arsan’ın haklı olarak ileri sürdüğu gibi; “**gazeteci savaştan yana olamaz**” (tıpkı bir hekimin, bir öğretnenin, bir işçinin savaştan yana olma-

ması gerektiği gibi). Yazı neden barıştan yana gazeteciliğin her zamankinden daha önemli hale geldiğine ilişkin bir tespit ile başlıyor. Biliyoruz ki, çatışmanın, savaşın tarihi eşitsizliğin tarihi kadar eski. Ancak günümüzün bir farklılığı var. Savaş teknolojisi artık çok sayıda coğrafyaya yayılmış çok sayıda insana aynı anda hiç olmadığı kadar zarar verecek kadar “gelişmiş” durumda. Dahası şiddet sıradan insanı etkilemek bakımından hiç bu kadar çeşitlenip, hiç bu kadar “rafine” olmamıştı. Diğer yandan yine savaş ya da şiddet, medyanın olabildiğine “küçülttüğü” bu dünyada, hiç bu kadar sadece yaşandığı yerdeki insanı etkilemekten çıkıp, milyonlarca insanı etkilememiş ve sunumu anlamında hiç bu kadar “seyirliğe” dönüşmemişti. Düşünün eğer televizyon ile uydu teknolojisi olmasaydı, 11 Eylül 2001’de New York’ta İkiz Kulelerin, Hollywood filmlerindekine benzer bir görsellikle planlanan/sahnelenen çöküş görüntüleriyle beynimize kazınan o senkronize şiddet olur muydu? (Hatırlayın kaçırılan ikinci uçak ayakta kalana doğru yöneldiğinde, bölgedeki bütün televizyon kameraları “çoktan” canlı yayındaydı). Nitekim bu nedenlerle kimi yazarlar, 20. yüzyılın sonlarından itibaren şiddetin almış olduğu biçim ile medyanın kazanmış olduğu görsellik ve erişimin boyutları arasındaki ilişkiye dikkatimizi çekiyorlar. O halde, eski ve yeni her türüyle savaş, çatışma, şiddet her an kapıda, dünyanın siyasal dengesinin iki-kutupluluktan tek-kutupluluğa yönelmesi barışı getirmedir. Ayrıca Esra Arsan’ın belirttiği gibi, savaş/çatışma/şiddet medyanın haber değeri atfettikleri arasında ilk sırada geliyor⁶. Ya da medya bunlarla besleniyor. Nitekim, 1960’larda

⁶ *BIA Habercinin Elkitabı* dizinin birinci kitapçığı olan *Medya ve Toplum*’daki “Medya ve Toplum İlişisine ‘Başka’ Bir Yaklaşım” başlıklı yazısında Ayşe İnal; şiddet medya için o kadar haber taşıyor ki, medyayı şiddeti gösteriyor diye eleştirmek yerine, dönüp, “haber nedir?” diye öğrettiklerimizin hepsini sorgulamalıyız diyor haklı olarak.

ABD ile Küba arasında yaşanan gerginlik sırasında bölgeye gönderdiği muhabirinin, “burada savaş falan çıkacağı yok” demesi karşısında, gazetecinin patronu *William R. Hearst*’ün “sen çıkart o zaman” dediği tarihe geçmiştir⁷. Yani medya ile şiddet/savaş/çatışma arasında böyle karşılıklı bir ilişki var: nerede şiddet varsa, medya orada, nerede medya varsa şiddet orada. Dahası gazeteciler becerebilseler savaş da çıkaracaklar (Kardak/İmia hiç yoktan krizini hatırlayın). Dolayısıyla anlaşılan *Hearst*’ü memnun ederdi ama, savaşları, iç-savaşları medyanın çıkardığını söylemiyoruz, ikisinin de birbirini sevdiğini iddia ediyoruz. Ayrıca, Ayşe İnal’ın *Medya ve Toplum* kitapçığında ki yazısı ile Çiler Dursun’un yukarıda tartıştığım yazısına göndermeyle söylersen, medyanın bunları hiçbir zaman basitçe aktarmadığını, her zaman yeniden-kurduğunu, bu işlemle de bize aynı zamanda hangi şiddetin/savaşın/çatışmanın suç ve gayri-mesru, hangisinin suç olmadığı ve meşruluk taşıdığına dair “durum tanımı” yaptığını da ekleyebiliriz. O halde, sorun savaş/çatışma/şiddet söz konusu olduğunda bunlarla ilgili durum tanımlarının nasıl yapıldığında ve nasıl yapılması gerektiğinde düğümleniyor.

Esra Arsan, habere olan ihtiyacın da katlandığı böyle zamanlarda medyanın yaptığı habercilikle ilgili, iki temel sorunla karşılaşıldığını belirtiyor. Birincisi, mesleki ilkelerle, etik kodların **farkında olmadan** ihlal edilmesi ki söz konusu zamanlarda bunun bedeli her zamankinden daha yüksek olabiliyor. İkincisi ve kanımca daha vahimi ise, gazetecinin, meslek etik kodlarının tarafsızlığı sağlamanın bir yolu olarak gerekli gördüğü “mesafeliliği” **bilerek** ortadan kaldırıp, haberciliğini, kendisini aidiyet duyduğu tarafın “biz” söyleminin emrine koşulsuz

⁷ Bu bilginin hatırlayamadığım detaylarını sağladığı için Süleyman İrvan’a teşekkür ediyorum.

olarak vermesi şeklinde ortaya çıkıyor. İşte tam bu nedenle, yukarıda verdiğim bir örneği burada da tekrarlırsam; “Üç yıl Irakta’yız” gibi bir başlık atılabiliyor; “sözde” mesafeli olması gereken haberin söylemi içinde, “ordunun komuta kademesi” ile “erler”, “hükümet/parlamento” ile “siviller” hepsi savaştan yana ortak çıkarlara ve görüşlere sahiplermiş gibi “bir ve bütünleştiriliyor”, dahası “ben bu ‘biz’in içinde değilim” demenin maliyeti hayli yükseltiyor. Esra Arsan’ın Türkiye’deki yaygın medyanın Kıbrıs konusunda uzun yıllar devam eden tavrına ilişkin olarak örneklediği gibi özellikle de “milli mesele” ilan edilen konularda, gazeteciler “kraldan daha kralcı” oluyor, politikacılarla, orduyla özdeşleşiyorlar,⁸ bunda da hiçbir etik sorun görmüyorlar. Oysa biliyoruz ki, savaş/şiddet/çatışma durumları, “öteki”ye karşı duyulması gereken politik ve etik sorumluluğun katlanması gerektiği durumlar. Ve bu sorumlulukla davranmak sanıldığı gibi hiç de “biz” olmak duygusuna “ihnet” etmek anlamına gelmiyor, tam tersine, “biz” duygusunun kuruluşunu -kendi içindeki farkları yok sayan- totaliter bir pratik olmaktan çıkarıp demokratikleştiriyor. Böylelikle “biz” (aynı milletten, dinden/kültürden, cinsiyetten vb.) olma halinin taşıdığı “kırılmalılığı” azaltıyor, birlikte yaşama tercihinin zor ve baskıya dayanmaktan çıkarıyor, arzuya/tercihe bağlı kılıyor.

Esra Arsan’ın yazısı, **doğrudan** (dayak, işkence vb.), **dolaylı/kültürel** (nefret söylemi, yabancı düşmanlığı, gücün kutlanması vb.) ve **yapısal/kurumsal** şiddet (yoksulluk, sömürgecilik, cinsiyetçilik vb.) ayrımı yaparak şiddetin tanımını genişletiyor. Şiddetin tanımının, bu şekilde genişletilmesinin

⁸ Burada aklıma, Ragıp Duran’ın “Apoletli Medya” deyişi ile aynı adı taşıyan kitabı geldi.

önemi şurada; böylelikle gazetecinin (etik ve politik) sorumluluğu sadece şiddetin apaçık olduğu durumlara değil, daha örtük, ancak daha yaygın ve yapılaşmış/kanıksanmış olarak işlediği bütün alanlara yönelik ve tutarlı olarak kurulması gereken bir sorumluluk haline geliyor. Barış eksenli gazeteciliğin temelini de, sadece sıcak çatışma anlarında ortaya çıkan bir sorumluluk olmaktan çıkarıp, bütün zamanlara yayıyor. Dolayısıyla Arsan'a göre işkenceye karşı olan bir gazeteci (insan); kendi tarihini "kahramanlıklar", ötekinin tarihini "korkaklıklar" tarihi olarak görmek gibi bir çifte standart içinde olamaz; ya da yoksulluğa, sömürgeciliğe, savaşa destek veremez. Böylelikle de şiddetin herhangi bir biçiminin ortaya çıktığı ya da çıkmak üzere olduğu durumda, gazetecinin sorumluluğu şiddet dışındaki çözümlerden yana olmaktadır.

Arsan'a göre, **barış eksenli gazetecilik**, aynı anda hem insanı, hem "doğruyu" hem de "çözümü" esas alan; dilin kullanımında, haber kaynaklarının seçiminde dengelilik ve mesafe gözetilen, sorunun nedenlerini şeffaflaştıran, "biz" ve "onlar" gibi karşıtlıklar kurmak yerine, onlar/ötekilerle empati kurabilen, şiddet ortaya çıkmadan onu önlemeye çalışan, şiddetin görünmez temelleri üzerine vurgu yapan bir gazetecilik. Buna karşılık, **savaş eksenli gazetecilik**; sorunun nedeni yerine, sonucuna, kimin kazanacağı, kimin kaybedeceğine odaklanan, savaş sırları yaratan, "biz" ve "onlar" karşıtlığı kurup, kendini "biz" in sesi haline getiren, buna karşılık "onları" insan olmaktan çıkararak, şiddeti bekleyen⁹, şiddetin haber olarak sunulabilecek

⁹ Bir ulusal haber kanalının Irak saldırısı için geriye gün sayan halini pek güzel anlatan bir gazete reklamına burada gönderme yapmak iyi olabilir: "Savaşa seyirci kalmayın [siz arkasından savaşa karşı bir şey duymayı bekliyorsanız yanılıyorsunuz!], dinleyici de olun" diyordu reklam. Anladınız, yaklaşan savaş öncesi seyirci yetmiyor, radyo istasyonu için bir de dinleyici "kızdırıyor" televizyon kanalımız!

sonuçlarıyla ilgilenen bir gazetecilik. Arsan'ın yazısı, *Sky TV* ve *Independent Gazetesi* muhabiri, *Çatışma ve Barış Forumu (POIESIS)* üyesi, *Jake Lynch*'in Filistin-İsrail sorununa ilişkin olarak kaleme aldığı "savaş eksenli" ve "barış eksenli" gazetecilik örneği iki haber metni ile sonuçlanıyor. Birisinin başlığı "Dünya Liderleri Ortadoğu Halkını Mantıklı Davranmaya Çağırıyor", diğersinin ise, "Ölü Sayısı Artarken, Arap ve Yahudiler Barış Hemen Şimdi diyor". Hangisi, hangisine örnek siz karar verin diye...

Kitapçığın son bölümündeki yazılar, klasik gazetecilikle haberciliğin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin. Böylelikle, çelişik bulabileceğiniz iki, hatta belki üç grup metin var elimizde. Dursum'un metni, sadece mevcut ("klasik") gazeteciliği değil, "ideal" gazeteciliği de, dayandığı temel ilkelerden yola çıkarak eleştiriyor, bunların değişmesi gerektiğini hissettiriyor, ancak gazetecinin ve okuyucunun kullandığımız dili ve söylemi bozan ve yeniden-kuran bir eylemlilik ("anlam üzerine mücadele") içinde olmaları gerektiğini belirterek, mutlaka mevcut olanın dışında olması gerekmeyen, içinde olup da onu dönüştüren bir çabaya çağırıyor. İkinci bir grup olarak sınıflanabilecek, "Yurttaş Gazeteciliği" ile "Savaş/Çatışma Dönemlerinde Gazetecilik" ile ilgili yazılar ise, klasik gazeteciliği, ideal gazeteciliğe döndürecek arayışlar ile, klasik gazeteciliğin sorunlu olsalar da, önemli olan etik ve normlarıyla yapılması gerektiğini söyleyen arayışları temsil ediyor. Bütün bu arayışların bir anlam oluşturabilmesi için de, klasik gazeteciliğin iyi bilinmesi gerekli. Dolayısıyla kitapçığımızın üçüncü grup metinleri, gazeteciliğin ve haberciliğin ABC'sine ilişkin.

Bu son grup metinlerin, ilk ikisi Tuğrul Eryılmaz'ın "**Muhabirliğe Kısa bir Giriş**" başlıklı yazısı ile yine Esra Arsan'ın "**Ha-**

ber ve Habercilik” başlıklı yazıları. Bu iki yazı yer yer tekrarlar taşıyor, örtüşüyor, yer yer de, birbirinden farklı vurgular yapıyor. Ancak diğer kitapçıklarda da karşılaşacağınız bu durumu bir sorun olarak görmedik. Eryılmaz ve Arsan’ın metinleri, “haber ne olduğunu” tartışarak başlıyorlar, haber değerinden, haberin unsurlarından ya da haber yazım kurallarından **(5N+1K)** ve haberin nasıl kaleme alınacağından, editöryal süreçlerden söz edip, örnekliyorlar. Bu arada Tuğrul Eryılmaz’ın metni, farklı haber yazım türlerine örnekler de veriyor. Ayrıca, her iki metinde de, gazetecilik/habercilikte, neler yapılması gerektiği kadar, neler yapılmaması gerektiği üzerinde de duruluyor. Eryılmaz bize haber tanımı verirken, “insanın köpeği ısırması haberdir” türünden olup da, olağanüstülüğü, sıradışılığı sadece öyle oldukları için haber sayan -bunun uç noktası biliyorsunuz, Türkiye’de böyle bir durum yoksa “var etmek” biçiminde karşımıza çıkıyor, “Van Gölü Canavarı” *hab-eğlencesinde* olduğu gibi- anlayış karşısında “bir olayın meydana gelmesi haber değil, o olayın yeniliği ve onunla ilgili bilginin/enformasyonun aktarılması haberdir” diyerek, dikkatimizi bu bilginin/enformasyonun aktarılması sürecine çekiyor. Dolayısıyla sansasyonel gazeteciliğin yaptığı gibi, “olağan-dışılık” haber olmaya yetmiyor, onun bir bilgi/enformasyon taşıması gerekiyor. Yani, “Kızılırmak’ın kırmızı akması” taşıdığı “az-tekrarlanırlık” anlamında haber yapılabilecek bir olay, ama birçok televizyon kanalının yaptığı gibi, dakikalarca ilgili görüntüyü verip, “halk endişe içinde” diyerek izleyiciyi meraklandırıp, endişelendirip, ilgili hiçbir bilgi/enformasyon sağlamıyorsanız, dahası bunu erteliyor, olayın etrafında bir “gizem” yaratmaya çalışıyorsanız, yaptığınız “habercilik” olmuyor. Dolayısıyla bilgilendirme de değil tek başına, “doğru” bilgilendirme haberi haber kıyor. Ancak “doğru” bilgilendirme ne kadar mümkün? Gazete-

cilik ilkeleri, haberin, habere ilişkin bilginin birden çok kaynaca doğrulanmasını olayın doğruluğuna ilişkin bir tereddüt varsa, haberden vazgeçmek gerektiğini söylüyor. Burada araya girerek söylersem, haberin “doğruyu” söylemesi, “gerçeği söylemesi” olarak anlaşılmalıdır. Çünkü, artık biliyoruz ki, öyle herkes tarafından **aynı bilinip, aynı anlatılacak** bir “nesnel gerçeklik”ten söz etmek oldukça sorunlu. Yani gazeteci “doğruluğundan” -meydana geldiğinden ve kendisinin haberleştirdiği şekilde meydana geldiğinden olabildiğince- emin olduğunu haber yapmalı, ancak bu “doğru” bildiğine dair bir mesafeyi de korumalı. Nitekim, Arsan da, Eryılmaz da gazetecinin “tarafsız” olamayacağını kabul edip, yine de “gazetecilik bir mesafe mesleğidir” diye ekliyorlar. O halde, “tarafsızlığın imkânsızlığı” kabul edildiğinde, “adil ve dengeli habercilik” yegane seçeneği oluyor gazetecinin. Ancak artık biliyoruz ki, dengelikten, basitçe olayın farklı taraflarının görüşlerinin haberde bir araya getirilmesini anlamamız gerekiyor. Çünkü bu sıralama hep (otoriteyi temsil eden) görüş merkeze alınarak yapılıyor, ayrıca kendilerine “eşitçe” görüşlerini dile getirme imkânı verilen taraflar, bunu kullanabilmek -kendi konularını savunabilmek- açısından hiç de aynı (sınıfsal, kültürel vb.) avantajlara sahip olarak karşılaşmıyorlar. Burada belki Yurttaş Gazeteciliğinin, tarafları bir “forum” oluşturacak şekilde bir araya getirip, tartışmalar içinden çıkacak uzlaşmalarla haberi kurma yöntemi bir çözüm gibi düşünülebilir. Ancak kanımca yine aynı nedenlerle pratikte, bu “uzlaşmalı görüş”ün temsiliyeti de sorun taşıyacaktır. Özetle, bana göre, çözüm, gazetecinin olabildiğince çok taraf ya da kaynağa ulaşarak, haberinin “doğru” ve “dengeliğini” kanıtlayacak niceliksel kanıtların peşine düşmesinden ziyade, bunlar arasında yapacağı seçimi, kendisini -ilâhî- sorumluktan kurtarmayacak bir etik ve politik tercihle yapmasında yatmaktadır.

*Gazetecilik ve Habercilik*teki son iki yazıdan birisi “**Haber Fotoğrafçılığı**” ve Özcan Yurdalan’a ait. Yurdalan’a göre, “önce görme vardı” ve fotoğraf, gördüklerimizi bir gösterme biçimi, bunu da kendi dili, anlatım kurallarıyla yapıyor. Yani, fotoğraf, başka türlü bir söz söyleme biçimi; tıpkı, söz, çizgi, yazıda olduğu gibi, bir **gerçeklik kurgulama aracı**. Böylelikle “haber fotoğrafının gerçeği”, tıpkı “haber gerçeği” gibi, onu yapanın “gerçeği”. Bu tespitten yola çıkıldığında ise, haber fotoğrafının, haber fotoğrafçısı/gazeteci tarafından sadece teknik olarak değil ama bir **anlatı/söz olarak nasıl kurulduğu** ve sonra da onun bir gazetede/dergide **nasıl kullanıldığı** önemli bir etik sorun olarak görülmesi gerekiyor. Bu nedenle Yurdalan’a göre gazeteci, fotoğraflamayı sonuçta bu anlatı dilinin sınırları, seyleri belirli biçimde görmesini sağlayan entelektüel konumu içinde yaparken, müdahale etmeden, tanıklık eden bir mesafelilikte olmalı. Ancak bir kez daha aynı sorunla karşı karşıyayız burada; bu mesafelilik nasıl sağlanabilir? Yurdalan, bir haber fotoğrafçısının tanıklık sorumluluğunun, onun haberci kimliğiyle taşıdığı sorumluluktan ayrı düşünülmemesi gerektiğini söylüyor ve bir haber fotoğrafını gazete ya da dergide değerlendirmeden önce, şu ölçütlere bakmayı öneriyor: Fotoğraf gerçek mi? Bunu fotoğraf bağlamında, **müdahale etmeyen, tanıklık eden** fotoğraf olarak anlamak gerekiyor. Yani, diyelim “feci” bir trafik kazasının epey sonrasında oradasınız, size pek resimleyecek bir şey kalmamış (!) ama editorünüz “fotoğraf isterim” diye tutturdu. Fotoğrafınızın “dramatize” etme gücü artsın diye, kazada ölen çocuklara aitmiş gibi bir küçük oyuncak ayıcık bırakır da ortamı öyle resimlerseniz “gerçekliğe” müdahale etmiş olursunuz.

Yurdalan’ın önerdiği ikinci ölçüt, fotoğrafın doğru olup olmadı-

ğına ilişkin. Çünkü, yazara göre, fotoğrafçı kullandığı teknikle, yaptığı çerçevelemeyle, kullandığı objektif ile her an kurduğu gerçekliği çok başka bir düzleme taşıyabilir. Aklıma gelen örnek de şu; *Time* Dergisi, “beyaz” karısını öldürmekle suçlanan Amerikalı ünlü “siyah” Amerikan futbolu oyuncusu *O.J. Simpson*’ı tam yargılamasının sürdüğü bir sırada kapak yaparken, tenini olduğundan daha koyu renkli gösterdiği için -gelen tepkiler karşısında- okuyucularından özür dilemek zorunda kalmıştı. Çünkü, ortada etik bir sorun vardı yapılan basit bir “renklendirme” hatası ve “masum” bir şey değildi; (bunun bilinçli bir seçim olup olmadığından emin olmasak da) sonuçta, fotoğraf dili aracılığıyla, “siyah adamı”, “dizginlenemeyen ilkel bir cinselliğe sahip”, “ırz düşmanı”, “potansiyel suçlu” olarak gören beyaz adamın ırkçı önyargısına seslenerek, bir “siyahı” yargılanmadan infaz etmektir. Irkçılıktır. Yurdalan diğer ölçütler olarak, olayın özgüllüğünü bozan müdahaleler olup olmamasını; fotoğrafın yeterince anlatıcı/bilgilendirici olup olmamasını koyuyor. Nihayet fotoğraf nesnesine “dışarıdan” değil, fotoğrafçı olduğunu unutturarak “içeriden” bakan fotoğrafı yeğliyor.

Yurdalan’a göre, bir haber fotoğrafının mümkün olduğu ölçüde, bir haberin taşınması gereken unsurları yani **5N+1K**’yı bünyesinde taşınması gerekiyor. Bu unsurların görüntü ile içerildiği fotoğrafa “anlatan/tanımlayan” fotoğraf diyor Yurdalan. Çünkü haber fotoğrafı, sıradan bir kayıt tutucu/belge değil, kendi başına da bir şey anlatan bağımsız/evrensel bir dil. Fotoğraf bunları içinde barındırdığı oranda, bağlamından koparılarak kullanılmasına izin vermiyor. Böylece haber fotoğrafları “**gösteren**” fotoğraflar, “**anlatan**”/“**tanımlayan**” fotoğraflar olarak ikiye ayrılıyor ve Yurdalana’a göre Türkiye’deki haber fotoğrafları birinci türe giriyor. Başka ifadeyle, basın fotoğrafçılığı bizde

yazılı haberi tamamlayan, destekleyen bir yan unsur, renk/süs işlevi görüyor. Oysa iyi bir (anlatan/tanımlayan türde) haber fotoğrafı, kendi bağımsız/evrensel dili içinde taşıdığı unsurlarla başlı başına haber değeri taşıyabiliyor. Ayrıca “anlatan” türdeki haber fotoğrafçılığı gazetenin kimliğinin oluşmasında önemli bir rol de oynuyor. Böyle bir haber fotoğrafçılığının yaygınlaşması için de, gazetelerde haber fotoğrafçısı ile birlikte çalışan ve de fotoğrafın bu kendi bağımsız anlatım dilinin varlığını kabul ederek değerlendiren bir **fotoğraf editörüne** ihtiyaç var. Ayrıca fotoğraf ne kadar “anlatan” türde olursa olsun, fotoğrafın tarihini, yerini, gerekiyorsa ilgili bir alt yazıyı, fotoğrafçının adını taşıması da gerekiyor. Son olarak Özcan Yurdalan’ın yazısı, bir haber fotoğrafçısı için “yöntem önerilerini” de içeriyor.

Kitapçığın son yazısı Mehmet Sucu’nun, “Sayfa Düzeni” başlıklı çalışması. Sucu, bize “evrenselleşmiş” ya da “klasikleşmiş” sayfa düzenleme kurallarını anlatıyor. Ancak bunları verirken, önemli bir şey söylüyor; mizanpajın (sayfa tasarımının) mutlaklık taşımadığını, “evrenselleşmiş” olduğu kadar, yerel/ulusal/kültürel özellikler de taşıdığını belirtiyor. Nitekim, Sucu’ya göre, sayfa düzenlemesine ilişkin genel-geçer kurallara göre, uzun haberde “yatay”, kısa haberde ise “dikey modüller” kullanılıyor, ancak uygulamada, gazetecinin üzerinde yaşadığı kültürel doku, örneğin gökdelenlerle dolu bir kent coğrafyası basının sayfa düzenleme anlayışı üzerinde etkili olabiliyor, böylece dikey modülleri daha çok kullanan bir tarz ortaya çıkabiliyor. Diğer yandan Mehmet Sucu’ya göre, sayfa düzeni ile içerik birbirinden ayrılmaz şeyler. İyi bir haber, iyi bir mizanpaj gerektiriyor, iyi bir mizanpaj da, eğer haber “iyi” çatılmamışsa, tek başına bir anlam taşıyor. Bu belirleme de önemli; çün-

kü sayfa düzenlemesini sadece teknik bir iş/ustalık olarak görmemek gerektiğini, bunun gazetecilik/habercilik anlayışı ile pratiğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu hatırlatıyor bize.

Sayfa düzenlemesinin toplumsal, kültürel niteliği ile işlevi üzerine çalışan akademisyenler, gazetelerin bugünkü “modern” -Sucu’nun “evrensel” dediği- “genel-geçer” sayfa düzenleme kurallarının ya da tarzının, 1920 ve 1930’larda Batı’da ortaya çıkarak yaygınlaştığını, bunun da medyanın endüstri sektörünün bir parçası haline gelerek, gazeteciliğin yeni bir profesyonellik kazanmasıyla ilgili olduğunu söylüyorlar. Yeni ortaya çıkan sayfa düzenleme tarzıyla gazetelerin, iki büyük savaş arası bu dönemin çalkantılarıyla savrulan okuyucularına, sadece içerikleriyle değil, sayfa düzenlemeleriyle de, “dünyanın kontrolünden çıktığını düşünüyorsun ama korkma, her şey sana açıkladığım gibi” demeye çalıştığı belirlemesini yapıyorlar. O halde, Çiler Dursun’un yazısındaki habere ilişkin olarak söylenenleri hatırlayarak, “doğruyu, nesnel gerçeği aktarmak” iddiasındaki haber formatının kapalı kurgusu (sıkı metin olarak yapılanması) ile sayfa düzenlemesinin paralellikler taşımasını bekleyebiliriz. Yani, bir gazetenin sayfa düzenlemesi, metinler için seçilen fontlar, kullanılan bloklama sistemi, başlıkların yazım biçimi hepsi, haberin taşıdığı iddiaya uygun, okuyucuyu “gerçeği” okuduğuna ikna edecek biçimde olmalı. Nitekim Mehmet Sucu da bize, metinler için seçilen fontların **otorite** ve **kesinlik** taşıyan fontlar olması gerektiğini; aynı şekilde bloklamanın da **otorite**, **keskinlik**, **sıcaklık** (yani “babacan” bir otorite) göstermesi gerektiğini; nihayet sayfa düzenlemesinde esas olanın, **sadelik**, **kontrast**, **denge**, **uyum ve bütünlük** olduğunu söylüyor. Dikkat edilirse bütün bunlar, haberin inandırıcılığını, ciddiyetini sağlayacak teknikler. Gazete-

nin niteliği -“bulvar basını” örneği ya da “haber gazetesi” olma iddiasına göre- esnemekle ya da bölgesel/ulusal/kültürel renklerle¹⁰ farklılaşmakla birlikte Mehmet Sucu'nun altını çizdiği sayfa düzenlemesine ilişkin genel-geçer esasların hepsi bize, “habercilik ciddi bir iştir” demeye çalışıyor. Yeniden bir gönderme yaparsam; Batı'da başlayıp, bize de ithal ettiğimiz teknolojiyle birlikte ulaşan “modern” sayfa tasarımı (tıpkı “modern insan”ın olması gerektiği gibi); “akılcı, işlevsel”, ayrıca gazete sayfalarının modern-öncesi dönemdeki kaotik niteliğini düzene sokan, evcilleştiren bir tasarım, bu anlamda da mevcut toplumsal projeye (“modernleştirme”) tutarlı bir anlam haritalama işlemi.¹¹

Özetle, Mehmet Sucu'nun sayfa düzenlemesine ilişkin olarak söyledikleri, klasik gazeteciliğin habercilik geleneğinin bir parçası olarak bilinmesi gereken kurallar, uygulayacaksanız da, eleştirip yeni arayışlara girecekseniz de.

¹⁰ Ben epey küçükken Türkiye'ye gelen ünlü Batılıların eline çalıştıkları gazeteyi tutuşturup, onların gazeteyi okur gibi yaptıkları anı resimleyen muhabirler. fotoğraf altına da, “falanca ünlü, gazetemizi çok renkli bulduğunu söyledi” gibi bir şey yazarlardı. Ben de, Batıya kendimizi beğendirmek üzerine kurulu bir kültürel iklimin etkisiyle olmalı “yabancılar gazetemizi beğendiler” diye sevindim. Bu söylenenin anlamını yıllar sonra kavradım. Sonra da epey uzun bir süre, bu kadar “renkli” bir basının “kültürümüzle” ilgili bir yanı olmalı diye düşündüm. Ancak galiba bu durumun daha çok, gazeteciliğin sansasyonelleşmesi ve gazetenin kendisine belirlendiği “kimlik” ile ilgili yanı var. Ayrıca, belki de daha önemlisi okur oranının, okuma alışkanlığının az olduğu bir ülke olmamızla da ilgili. Ayrıca, Türkiye'de sayfa düzeninin değişimiyle, toplumsal/ekonomik iklimde değişiklik arasındaki ilişkiyi arasturan bir çalışma herhalde, gazetelerin sayfa düzenindeki değişimlerle bugün almış olduğu biçimi, “tüketimi” daha kolay ve ucelez olan televizyonun kazandığı popülariteyle rekabetin etkisine, Türkiye'deki medyanın tetelleşmesine, iletişim teknolojilerinin görelî olarak çabuk ithaliyle, kullanıma girmesine de bağlamak mümkün.

¹¹ Bu konuda bkz.: J. Nerone ve K. Barnhurst (1995), “Visual Mapping and Cultural Authority: Design Changes in U.S. Newspapers, 1920-1940”, *Journal of Communication*. 45(2):9-43. Ayrıca, “modern” sayfa düzenlemesinin özelliklerinden birisi olan, “magazin”, “iç-politika”, “ekonomi”, “spor” haberleri biçimindeki sayfa sınıflandırmasının “olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkilerini kopararak”, bizi “hayatı anlamlı bir bütün olarak anlamlandırmaktan” alıkoyan “parçalayıcı” yanıyla ilgili eleştiri için, kitapçığın Çiler Dursun'a ait ilk yazısına bakınız.

Nitekim, alternatif basın örnekleri, bu anlamda da, yaygın basın ne yapıyorsa onu yapmamaya çalışıyorlar. Bunların en uc örnekleri fanzin'ler¹². Bu arada artık yayınlanmayan feminist dergi *Pazartesi Dergisi* de Türkiye'de bu konuda -sadece içeriği değil, kitap/dergi büyüklüğünde iken açılarak gazete boyutu kazanan formu, sayfa düzeni vb. anlamında- bir alternatif oluşturuyordu. Ben bu yüzden Mehmet Sucu'nun bütün bu kuralları ve çeşitli sayfa düzenlemesi örnekleri verdikten sonra, yazısını bize "Son olarak; bütün bunları unutun..." diyerek bitirmesini çok sevdim.

O zaman bu Önsöz'ü de ben şöyle bitireyim: Elinizdeki kitapçık aralarında önemli yaklaşım farkları olan yazılarıyla, işleri daha da bulandırmaya çalışmıyor, size gazetecilik ve habercilikle ilgili farklı "gerçeklikler" kuruyor, isterseniz hepsini unutun ve kendi "gerçeğinizi" siz bulun!

Sevda Alankus

20 Haziran 2005.

¹² Fanzinler, belirli bir alt-kültür grubu taraftarları (fan'ları) tarafından, hatta bazen tek bir kişi tarafından kendi ilgi alanları ile ilgili olarak yine kendi-kendilerine yayınladıkları, çoğunlukla alternatif formatlarda (el yazısıyla veya gazetelerden kesip yapıştirarak vb.) ürettikleri dergiler/gazetelerdir. Bunların İnternet ortamını kullananlarına e-zines denilmektedir. Örneğin İngiltere'de çeşitli futbol kulübü taraftarlarının, belirli kültleşmiş rock gruplarının böyle dergileri/gazeteleri bulunmaktadır. Türkiye'deki fanzinler hakkında bkz.: Altay Öktem (2002) *Genel Kültürden, Kenar Kültüre 101 Fanzin*. İstanbul: İthaki yay. Pazartesi Dergisiyle ilgili olarak ise, bkz.: Eser Köker, (1995-1996), "Feminist Alternatif Medya Üzerine", *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık*, s. 23-44.